

ORDU VE DEVLET DIŞI SİLAHLI GRUPLARIN ÇOCUK ASKER KULLANIMI

***Füsun ÖZERDEM**

Öz

şiddet, dünya çapında milyarlarca çocuğun çocukluğunu çalmaktadır. Hiç olmamaları gereken savaşlarda eğitim, koruma ve daha iyi gelecek vaadi ile bazen zorla, bazen de gönüllü olarak yer almaktalar ve hiçbir çocuğun görmemesi gereken şeylere tanık olmaktadır. Çocuk askerler pek çok amaçla kullanılabilir. Bazıları savaşçı olarak kullanılırken ve bu nedenle ciddi şiddet eylemlerine veya intihar görevlerine gönderilebiliyorlarken bazıları da casus veya haberci olarak; özellikle kızlar ise genellikle cinsel amaçlarla kullanılmaktadırlar. Çatışmalar sırasında ölenlerin birçoğu çocuk olup son otuz yılın en dehşet verici gelişmelerinden biri de, çocukların asker olarak kullanımının artmış olması ve çatışmalara aktif olarak katılıyor olmalarıdır. Bu çalışma devletlerin resmi ordularında ve devlet dışı silahlı grupların örgütlenmelerinde çocukların nasıl yer aldıklarını açıklayacak, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin konuya yaklaşımı değerlendirilecek, çatışma durumunun çocuk askerler üzerinde yarattığı etkiler ve bazı ordu veya örgütlerin neden çocukları asker ya da savaşçı olarak kullandıklarını anlatacaktır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk Askerler / Savaşçılar, Silahlı Çatışmalar, Devlet Dışı Silahlı Gruplar

CHILD SOLDIERS RECRUITMENT OF MILITARY FORCES AND NON-STATE ARMED GROUPS

Abstract

Violence steals the childhood of billions of children around the world. They take part in wars that they should never have been, sometimes forced, sometimes voluntarily, with education, protection and the promise of a better future, and witness things that no child should see. Child soldiers can be used for many purposes. While some are used as warriors and can therefore be sent on serious acts of violence or suicide missions, others as spies or messengers; especially girls are used for sexual purposes. Many of those who died in the conflict are children, and one of the most terrifying developments of the last three decades has been the increased use of children as soldiers and their active participation in conflict. This study will explain how children take part in the official armies of states and in the organization of non-state armed groups, the approach of the United Nations Security Council to the issue, the effects of the conflict situation on child soldiers will be evaluated and it will be explained why some army or organizations use children as soldiers or fighters.

Keywords: Child Soldiers / Fighters, Armed Conflicts, Non-State Armed Groups

*Prof. Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, fusunozerdem@mu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8204-8635

Cite as/ Atıf: Özerdem, F. (2021). Ordu ve Devlet Dışı Silahlı Grupların Çocuk Asker Kullanımı. *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözömleri Dergisi*, 9(2), 256-294.

Received/Geliş: 24.4.2021

Accepted/Kabul: 13.6.2021

Giriş

Çocuklar şiddetli çatışmalardan birçok farklı şekillerde etkilenebilmektedirler. Öncelikle, askeri operasyonlara dolaylı bir şekilde katılmakta ve hayatlarını, ailelerini, evlerini kaybedebilmekte ve bu nedenle başka ülkelere kaçmak zorunda kalabilmekte veya kendi ülkelerinden yerinden edilmiş olabilmektedirler. Ayrıca temel gereksinimlerine ulaşamamakta, temel hakları ihlal edilmiş durumunda kalabilmektedirler.

Çocuk asker kavramının ne olduğunun açıklanmasından önce çocuk kavramının tanımının üzerinde durmak gerekmektedir. Uluslararası hukuk, 18 yaş altındaki her bireyi ‘çocuk’ olarak tanımlamaktadır.¹ Milletler Cemiyeti tarafından 1924 yılında hazırlanan Çocuk Hakları Bildirgesi ile çocuk kavramı ilk defa uluslararası hâle gelmiş; bu kavramın sanayi toplumunun gelişmesiyle tartışılmaya başlanması neticesinde Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin Birleşmiş Milletler (BM) tarafından 1989 yılında kabul edilmesi ile sıfır ila 18 yaş arasındaki her birey çocuk olarak kabul edilmeye başlanmıştır.

Tarih boyunca ve birçok kültürde çocuklar askeri harekatlara katılmıştır.² Örneğin, Napolyon 1814’te orduları için birçok genci askere almıştır.³ Birinci Dünya Savaşı ve İkinci Dünya Savaşı’nın her cephesinde binlerce çocuk bulunmuştur.⁴ Çocuklar savaş için eğitilebilir ve kullanılabilir, taşıyıcı veya haberci gibi roller üstlenebilir veya insan kalkanı olarak taktiksel avantaj veya propagandada siyasi avantaj için kullanılabilirler.⁵ Çocuklar, Afrika’nın bazı bölgelerinde, Latin Amerika’da ve Orta Doğu’da yoğunlaşarak her kıtada 20. ve 21. yüzyılın başlarında kullanılmaya devam etmiştir.⁶ Günümüzde çocuk askerlerin uluslararası düzlemde bu denli çok gündem

¹Child Soldiers International: **Child Soldiers World Index**, <https://www.childsoldiersworldindex.org/>, 2021, (11.01.2021).

² Mike Wessells: “Child Soldiers”. **Bulletin of the Atomic Scientists**, 1997, 53(6), s. 32-39.

³ Michael V. Leggiere: **The Fall of Napoleon: The Allied Invasion of France 1813–1814**. **New York: Cambridge University Press**, 2007, s. 99-100.

⁴ Norman Davies: **Rising’44: The Battle for Warsaw**. London: **Penguin Books**, 2004, s.603, David M Rosen.: **Armies of the Young: Child Soldiers in War and Terrorism**. **New Jersey: Rutgers University Press**, 2005, s. 54-55, Olga Kucherenko.: **Little Soldiers: How Soviet Children Went to War, 1941–1945**, **Oxford: University Press**, 2011, s. 3.

⁵ “Children at war”, June 29, 2017, (Çevrimiçi) <https://www.historyextra.com/period/children-at-war/>, 05.01.2021.

⁶ Coalition to Stop the Use of Child Soldiers: **Child Soldiers Global Report 2004**, London, s.292.

olmasını sağlayan gelişme ise Soğuk Savaş sırasında ve sonrasında üçüncü dünya ülkelerinde gerçekleşen çatışmalarda çocukların kullanılması olmuştur. İlk olarak Vietnam Savaşı'nda Viet Kong örgütü savaşan çocukları Amerika Birleşik Devletleri'ne (ABD) karşı bombalı saldırılarda kullanmıştır. Orta Doğu coğrafyasındaki çatışmalarda da çocuklar yoğunlukla intihar bombacısı veya molotof kokteyli atarken görölmektedir. Lübnan'da Güney Lübnan Ordusu, Sri Lanka'da Tamil Kaplanları, Kolombiya'da muhtelif gerilla grupları, Uganda'da Rab'bin Direniş Ordusu (Lord's Resistance Army-LRA), Angola ve Sierra Leone'de savaşan taraflar çocukları kaçırmış ve asker olarak kullanmıştır.⁷

Bu makalede açıklanacağı üzere çocuk askerlerinin kullanımının yasaklanması konusunda birtakım standartlar olmakla birlikte bunların uygulanmasında da bazı sorunlar bulunmaktadır. Bu sorunlar ise standartları uygulamanın zorluğu, devlet içi çatışmalar, devlet dışı aktörler, paramiliter gruplar, organize suçlar, azınlıklar, savunmasız gruplar ve yerinden edilmiş nüfus olarak sıralanabilir. Bu durum, gelişmiş ülkeler ile uluslararası topluluk içinde marjinalleştirilmiş gruplar veya bölgeler arasında büyüyen uçurum sorunlarını da gündeme getirmektedir. Bu makale, çocukların askere alınmasının, asker olarak kullanılmasının ve çocukların kendi istekleri ile silahlı gruplara katılmalarının arka planındaki ana nedenleri listelemeye çalışmaktadır.

1. Resmi Ordu ve Devlet Dışı Silahlı Gruplarda Çocuk Askerler

Bugün kimi ülkelerde çocuklar; zorla (forced), zorunlu askerlik yoluyla (compulsory) veya gönüllü (voluntary) olarak silahlı kuvvetlere katılmaktadırlar.⁸ Bir başka deyişle, literatürde çocuk asker veya çocuk savaşçı kullanımı ile kastedilen durum, özellikle devlet dışı silahlı grupların çocukları kullanmasıdır. Çocukların bilhassa terör örgütleri/organizasyonları ile iç çatışmaların yaşandığı ülkelerde ordu veya milis güçler tarafından asker/gerilla/militan olarak kullanılması sıklıkla başvuru bir

⁷ Oğuz Polat ve Evin Güldoğan: "Çocuk Askerler: Psikolojik, Sosyal ve Fiziksel Sorunlar". *Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi*, 1(1), 2010, 108.

⁸ Emine Akar.: *İnsancıl Hukuk Çerçevesinde Çocuk Askerler Sorunu*. Ankara: Astana Yayınları, 2019, s. 68.

yöntemdir. UNICEF inisiyatifinde 1997 yılında kabul edilen Cape Town İlkeleri⁹ aracılığıyla çocuk asker kavramı ilk kez tanımlanmış olup 2000 yılında BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne ilgili bir ihtiyari protokol kabul edilmiştir. 1997 tarihli UNICEF Cape Town İlkeleri'ne göre çocuk asker, "18 yaşın altında olan, herhangi bir düzenli veya düzensiz silahlı kuvvetlerde veya silahlı gruplarda, olanlarla sınırlı olmamak kaydıyla ve aile üyeleri dışında aşçı, hamal, ulak ve bunlara eşlik edenler" olarak tanımlanmıştır.¹⁰ Bu tanıma, cinsel amaçlarla alınan ve evliliğe zorlanan kız çocukları da dahildir. Dolayısıyla bu kavram sadece silah taşıyan çocuğa işaret etmemektedir. Konuya dair çalışmaları bulunan ve bir uluslararası sivil toplum platformu olarak 1998 yılında altı devlet dışı organizasyon (Amnesy International, Human Rights Watch, the International Save the Children Alliance, Jesuit Refugee Service, the Quaker United Nations Office-Geneva ve International Federation Terre des Homme) tarafından kurulan Çocuk Askerlerin Kullanımı Durdurma Koalisyonu da bu tanıma benimsemiştir, Yine Koalisyon'a¹¹ göre çocuk askerlerden bahsetmek için sıcak çatışmanın olması veya çocukların bizzat bu çatışmalara katılmış olması zorunluluğu bulunmamaktadır. 5-6 Şubat 2007'de Paris'te, Fransa Hükümeti ve UNICEF, 'Savaşta Özgür Çocuklar' konulu bir Bakanlar Konferansı'na ev sahipliği yapmış, her bölgeden ülkeler, uluslararası kuruluşlar ve sivil toplum örgütleri, çocukların askere alınmasının önlenmesi ve eski çocuk askerlerin yeniden entegrasyonu için kapsamlı stratejileri tartışmışlardır. Bu konferans sonrası UNICEF'in Cape Town İlkeleri geliştirilerek Paris İlkeleri¹² halini almış bulunmaktadır. 2007 tarihli silahlı kuvvetler veya silahlı gruplarla ilişkili çocuklar hakkındaki Paris ilkeleri ve rehberi çocuk askeri/savaşçıyı, "18 yaşın altında olup silahlı bir güç veya silahlı bir grup tarafından askere alınan, kız veya erkek fark etmeksizin savaşçı, aşçı, ulak, casus veya cinsel amaçlı olarak kullanılan bir çocuk" olarak tanımlamaktadır.¹³ Tüm bunlardan

⁹ Tam adı 'Cape Town Principles and Best Practices'.

¹⁰ UNICEF: Cape Town Principles, <http://openasia.org/en/g/wp-content/uploads/2013/06/Cape-Town-Principles.pdf>, 1997, 05.01.2021.

¹¹ Bu Koalisyon daha sonra Child Soldiers International ismini almıştır.

¹² Tam adı "Silahlı Kuvvetler ya da Silahlı Gruplarla Bağlantılı Çocuklara Dair Paris Taahhütleri ve İlke ve Rehberi'dir (Paris Commitments and the Principles and Guidelines on Children Associated With Armed Forces or Armed Groups).

¹³ UNICEF: The Paris Principles: Principles and Guidelines on Children Associated with Armed Forces or Armed Groups, <https://www.unicef.org/mali/media/1561/file/ParisPrinciples.pdf>, 2007, 05.01.2021.

yola çıkarak genel bir tanım yapmak istediğimizde çocuk askeri, şiddeti sistematik bir şekilde uygulayan bir örgütün üyesi olarak şiddetli bir çatışmaya aktif veya pasif olarak katılan bir çocuk olarak tanımlayabiliriz.

Dünyada ne kadar çocuk asker/savaşçı bulunduğuna dair net rakam bulunmamasına rağmen en az 20 ülkede yaklaşık olarak 250.000 çocuk askerin/savaşçının bulunduğu tahmin edilmektedir. Bu çocukların yaklaşık %40'ı kız çocukları olup erkek savaşçıların 'eşleri' olarak alınmakta ve seks işçisi olarak çalıştırılmaktadırlar.¹⁴ 'Çocuk asker' kullanımı BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin dört temel prensibi olan çocuğun korunması, yaşatılması, geliştirilmesi ve katılımının sağlanması ilkelerinin aynı anda çiğnendiği bir istismar biçimidir.¹⁵

İç savaş, bugün silahlı çatışmanın en yaygın şeklidir. İki üniformalı ordu tarafından geleneksel taktikler kullanılarak yürütülen eyaletler ve/veya bölgeler arası savaşın aksine iç savaş, gerilla savaşı ile karakterize edilmektedir. Bu tür savaşlarda kullanılan alışılmadık taktikler, pusuya, baskınlara ve sabotajlara katılan küçük savaşçı grupları içermektedir. Bu tür taktikler, bir yetişkin ve bir çocuk asker arasındaki farkı en aza indirmekte olup nitekim, çocukların askere alınma eğiliminde tercih edilen bu savaş türü, "düşük gelirli, sömürge sonrası bir devletin kırsal çevresiyle sınırlı, çıkmaza giren bir gerilla savaşı¹⁶" olarak günümüz savaşlarını simgelemektedir.

Resmi orduların yetişkinleri askere almada zorluk yaşaması durumlarında da hem gönüllü çocuk askerleri hem de yaşlı insanları istihdam ettikleri¹⁷ bilinmektedir. Askere alım konusuna iç savaş veya çatışmalar üzerine çalışmaları bulunan birçok düşünce okulunun bakış açısıyla yaklaşılabılır ancak özellikle isyanların nasıl finanse

¹⁴ "Child soldiers", (Çevrimiçi) <https://theirworld.org/explainers/child-soldiers#:~:text=difficult%20to%20return,-,How%20many%20child%20soldiers%20are%20there%3F,%22wives%22%20by%20male%20fighters,12.12.2020>.

¹⁵ Polat ve Güldoğan, **a.g.e.** s. 120-121.

¹⁶ Osman Bilge Kuruca: Atatürk ve Gerilla Savaşı Tarihsel Kökenleriyle, **Kaynak Yayınları: İstanbul**, 2014.

¹⁷ Peter Warren Singer.: The Enablers of War: Causal Factors behind Child Soldiers. Child Soldiers in the Age of Fractured States. (Ed. S. Gates ve S. Reich). Pittsburgh, PA: **Pittsburgh University Press**, 2009.

edildiği, örgütlendiği ve kaynak ve insan gücü açısından nasıl desteklendiği, örgütlendiği ve sürdürüldüğü şekliyle silahlı grupları ele alan örgüt teorisi açısından yaklaşılabılır.¹⁸

Bununla birlikte, Çocuk Savaşçılar Dünya İndeksi'ne göre şu anda, 46 ülkede 18 yaşın altındaki çocuklar askere alınmakta ve eğitilmekte¹⁹ olup bunların çoğu 17 yaşından itibaren askere alınmaktadır. Silahlı kuvvetlerinde hala çocuklara bel bağlayan devletler arasında dünyanın en kalabalık üç ülkesi (Çin, Hindistan ve ABD) ve ekonomik açıdan en güçlü ülkeler (İtalya ve Japonya dışındaki tüm G7 ülkeleri) bulunmaktadır.²⁰ BM Çocuk Hakları Komitesi, askeri eğitimin, askeri ortamın ve bağlayıcı hizmet sözleşmesinin çocuk haklarıyla bağdaşmadığını ve ergenlik döneminde sağlıklı gelişimlerini tehlikeye attığını savunarak devletlere, çocukların askere alınmasına son verilmesi çağrısında bulunmuştur.²¹

2004 ila 2007 döneminde Çad, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, İsrail, Sudan, Uganda ve Yemen OPAC üyesi olmalarına rağmen çocuk asker kullanmışlardır. Çocuk asker kullanıp da OPAC üyesi olmayan ülkeler ise Myanmar ve Somali'dir. Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri, Yemen İç Savaşı sırasında (2015'ten günümüze) Husilere karşı savaşmak için Sudan'dan (özellikle Darfur'dan) çocuk askerler kiralamıştır.²²

2001'de Bolivya hükümeti, 14 yaşındaki çocukların askere alınmalarına yönelik yapılan taramalar sırasında bu çocukların zorla silahlı kuvvetlere gönderilmiş olabileceklerini kabul etmiştir. Bolivya ordusunun yaklaşık %40'ının 18 yaşın altında ve hatta bunların yarısının da 16 yaşının altında olduğu tahmin edilmektedir.²³

¹⁸ Alpaslan Özerdem ve Sukanya Podder.: The Long Road Home: Conceptual Debates on Recruitment Experiences and Reintegration Outcomes. Child Soldiers: From Recruitment to Reintegration. (Ed. A. Özerdem ve S. Podder). Hampshire: Palgrave Macmillan, 2011, s. 4.

¹⁹ Coalition to Stop the Use of Child Soldiers: Child Soldiers Global Report 2008: Sudan, London: Child Soldiers International.

²⁰ Coalition to Stop the Use of Child Soldiers, **a.g.e.**

²¹ Coalition to Stop the Use of Child Soldiers, **a.g.e.**

²² "Child soldiers from Darfur fighting at front line of war in Yemen, returned soldiers say", 29 December 2018, (Çevrimiçi) <https://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/child-soldiers-yemen-war-sudan-saudi-arabia-darfur-poor-front-line-deaths-janjaweed-a8703186.html>, 12.01.2021. "Saudi Arabia recruited Darfur children to fight in Yemen: NYT", 29 December 2018, (Çevrimiçi) <https://thepeninsulaqatar.com/article/29/12/2018/Saudi-Arabia-recruited-Darfur-children-to-fight-in-Yemen-NYT>, 12.02.2021.

²³ "Child soldiers: A global recruitment index", (Çevrimiçi) https://www.wvi.org/sites/default/files/Child%20Soldiers%20v4_0_0.pdf, 03.02.2021.

Dünyada diğer bazı uygulamalara baktığımızda Kanada’da kişiler, ebeveyn izniyle ve yalnızca tam zamanlı öğrenci olarak 16 yaşında ve gönüllü olarak 17 yaşında, yine ebeveyn izniyle orduya katılabilirler. Küba’da erkekler için zorunlu askerlik hizmeti 17 yaşında başlamakta olup kız çocukları için zorunlu değildir. ABD’de 17 yaşındaki çocuklar, ebeveynlerinin yazılı izni ile silahlı kuvvetlere katılabilmektedirler. David Gee ve Rachel Taylor ise²⁴, Birleşik Krallık’ta ordunun, 16 yaşından itibaren çocukların asker olarak orduya katılmalarının, özellikle daha fakir geçmişe sahip olanların, 18 yaşından büyük yetişkinlere göre daha kolay olduğunu belirtmektedir. Bahreyn’de çocuklar askeri harbiyeli, stajyer astsubay ve teknik personel olarak 15 yaşından itibaren Bahreyn Savunma Kuvvetleri’ne kaydolabilirler.²⁵

Devlet dışı silahlı gruplar; milisler, isyancılar, terörist örgütler, gerilla hareketleri, ideolojik veya dini güdümlü gruplar, silahlı kurtuluş hareketleri ve diğer yarı askeri örgütler gibi çocukları kullanan devlet dışı silahlı paramiliter örgütleri içermektedir. 2017’de BM, çocukların bu tür gruplar tarafından yaygın olarak kullanıldığı 14 ülkeyi, Afganistan, Kolombiya²⁶, Orta Afrika Cumhuriyeti, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Irak, Mali, Myanmar, Nijerya, Filipinler, Somali, Güney Sudan, Sudan, Suriye ve Yemen²⁷ olarak belirlemiştir. Çocuk askerlerin kullanımı tüm dünyaya yayılmıştır. Mick Mulroy, Zack Baddorf ve Eric Oehlerich, Orta Doğu Enstitüsü için yazdıkları bir makalede, bu çocuk asker sorununun dünyadaki süper güçlerin kendi askeri güçlerini konuşlandığı birçok yerde gerçekleştiğini belirtmektedirler.²⁸

²⁴ David Gee ve Rachel Taylor: “Is it Counterproductive to Enlist Minors into the Army?”. **The RUSI Journal**, 2016, 161(6), s. 36-48.

²⁵ “Child Soldiers”, (Çevrimiçi) <https://childsoldiersworldindex.org/minimum-ages>, 25.02.2021.

²⁶ “Colombia’s child soldiers”, 10 November 2003, (Çevrimiçi) <http://www.radionetherlandsarchives.org/colombias-child-soldiers/>, 12.02.2021.

²⁷ “Child soldiers in the Middle East”, 17 April 2020, (Çevrimiçi) <http://middleeastinst.libsyn.com/child-soldiers-in-the-middle-east?fbclid=IwAR23IG06WtH794cMztuoTzclTS5PkdOsw5YJCJ0mpj-mllInSNdZNqfqBskI>, (12.02.2021).

²⁸ Mick Mulroy vd., “Begin With the Children: Child Soldier Numbers Doubled in the Middle East in 2019”, 14 April 2020, (Çevrimiçi) https://www.mei.edu/publications/begin-children-child-soldier-numbers-doubled-middle-east-2019?fbclid=IwAR0F_xgUKvLO4nAsKY9SWSIAcs5-r56XSKyKJX4p8Ye6w-GVj8BTTBXDGSU, 15.02.2021.

Ancak uluslararası toplumun ve uluslararası belgelerin baskısı ile çocuk askerleri serbest bırakan girişimler de bulunmaktadır. 2017 yılına kadar, Filipinler’de bulunan Moro İslami Kurtuluş Cephesi (MILF) yaklaşık 2.000 çocuğu serbest bırakmıştır.²⁹ 2016 yılında, Kolombiya Devrimci Silahlı Güçleri (FARC veya FARC-EP olarak bilinmektedir) gerilla hareketi, çocukları askere almayı durdururken özellikle Afganistan, Irak, Nijerya ve Suriye gibi ülkelerde ise, İslamcı militanların ve onlara karşı çıkan grupların çocukları askere almada yoğunlaştırdıkları yönünde ters bir eğilim görülmektedir.³⁰ Brookings Enstitüsü’nden P. W. Singer, çocuk askerlerin devam eden çatışmaların yaklaşık üçte birine katıldığını tahmin ettiğini belirtmiştir.³¹ Aynı yıl, BM İnsani İşler Koordinasyon Ofisi (UNOCHA), bu çocukların çoğunun 15 yaşın üzerinde olduğunu, ancak bazılarının daha genç olduğunu tahmin edildiğini belirtmiştir.³²

2. Çocukların Asker Olarak Silahlı Gruplarca Kullanım Rakamları

İnsan Hakları İzleme Örgütü’ne göre silahlı kuvvetler ve grupların çocukları asker olarak kullanmalarının farklı zarar biçimleri bulunmaktadır. Çocuklar genellikle yeterli yiyecek, tıbbi bakım olmadan veya diğer insanlık dışı koşullar altında alıkonulmakta ve bazıları fiziksel ve cinsel işkenceye maruz kalmaktadırlar. Bazıları ise aileleriyle birlikte yakalanmakta veya aile fertlerinden birinin faaliyeti nedeniyle gözaltına alınmaktadırlar.³³ Çocuklar çatışmaların en savunmasız gruplarından biri olup sağ kurtulsalar dahi; yakınlarını yitirme, sakat kalma, şiddet ve tecavüze maruz kalma, evlerinden, köylerinden ve yaşam alanlarından olma riskiyle karşı karşıya kalmaktadırlar.³⁴

²⁹ UNICEF: UN Officials Congratulate MILF for Completion of Disengagement of Children from Its Ranks, <https://www.unicef.org/philippines/press-releases/un-officials-congratulate-milf-completion-disengagement-children-its-ranks>, 2017, (12.02.2020).

³⁰ UN, “Children and armed conflict”, 24 August 2017, (Çevrimiçi) https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2017/821&Lang=E&Area=UNDOC, 05.01.2021.

³¹ Peter Warren Singer. “Facing Saddam's Child Soldiers”, 14 January 2003, (Çevrimiçi) <https://www.brookings.edu/research/facing-saddams-child-soldiers/>, 12.02.2021.

³² “Teachers & Educators “, (Çevrimiçi) <https://www.developmenteducation.ie/teachers-and-educators/transition-year/strand-3-Conflict/Resources/InDepthMain.aspx.htm>, 12.02.2021.

³³ Human Rights Watch, “Children Detained in War Zones”, 28 July 2016, (Çevrimiçi) <https://www.hrw.org/news/2016/07/28/children-detained-war-zones>, 23.01.2021.

³⁴ Rıfat Bilgin: “Çatışma ve Şiddet Ortamında Büyüyen Çocuklar Sorunu”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2014, 24(1), s. 135-151.

Çocukların askere alınması ve kullanılmasına yönelik Child Soldiers International³⁵ 2004 yılında yayımladığı raporda Afrika kıtasında 100.000 çocuğun devlet ve devlet dışı silahlı kuvvetlerde kullanılmakta olduğunu³⁶ ve bu rakamın 2008’de 120.000 çocuğa ulaştığını belirterek bunun da küresel toplamın %40’ına karşılık geldiğini belirtmektedir.³⁷ Afrika’daki askeri örgütlerdeki çocukların sayısını azaltmaya yönelik uluslararası çabalar, 1997’de geliştirilen Cape Town İlkeleri ile başlamıştır. Çoğu Afrika devleti tarafından onaylanan Afrika Çocuk Hakları ve Refahı Sözleşmesi (1990), 18 yaşın altındaki çocukların her türlü askere alınmasını yasaklamaktadır. Bununla birlikte, BM’ye göre 2016’da çocuklar, yedi Afrika ülkesinde (Orta Afrika Cumhuriyeti, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Mali, Nijerya, Somali, Güney Sudan, Sudan) silahlı gruplar tarafından ve üç ülkede de devlet silahlı kuvvetleri (Somali, Sudan, Güney Sudan) tarafından kullanılmıştır.³⁸

Orta Afrika Cumhuriyeti’nde çocukların silahlı gruplar tarafından kullanılması tarihsel olarak yaygındır. 2012 ve 2015 yılları arasında 10.000 kadar çocuk, ülke çapındaki silahlı çatışmalarda silahlı gruplar tarafından kullanılmıştır. Silahlı gruplardan oluşan esas olarak Müslüman Séléka koalisyonu ve ağırlıklı olarak Hristiyan anti-balaka milisleri, kimisi sadece 8 yaşında olan bu çocukları kullanmıştır³⁹.

Mayıs 2015’te düzenlenen Forum de Bangui’de (hükümet, parlamento, silahlı gruplar, sivil toplum ve dini liderlerin bir toplantısı) bir dizi silahlı grup, binlerce çocuğun terhis edilmesini kabul etmiştir.⁴⁰

2016’da Orta Afrika Cumhuriyeti’nde bir istikrar yakalanmış ve BM’ye göre 2.691 erkek ve 1.206 kız çocuğu resmi olarak silahlı gruplardan ayrılmıştır. Buna rağmen,

³⁵ Eski adıyla Çocuk Askerlerin Kullanımını Durdurma Koalisyonu, uluslararası bir insan hakları araştırma ve savunuculuk kuruluşudur.

³⁶ Coalition to Stop the Use of Child Soldiers, **a.g.e.** s. 31

³⁷ Claude Rakisits: “Child Soldiers in the East of the Democratic Republic of the Congo”. **Refugee Survey Quarterly**, 27(4), 2008, s. 108–122.

³⁸ UN, “Children and armed conflict”, (Çevrimiçi)

https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2017/821&Lang=E&Area=UNDOC, 05.01.2021.

³⁹ https://www.unicef.org/media/media_85654.html, 13.12.2019.

⁴⁰ “Rebel groups release hundreds of child soldiers in Central African Republic”, (Çevrimiçi)

<https://www.dw.com/en/rebel-groups-release-hundreds-of-child-soldiers-in-central-african-republic/a-18450722>, 13.01.2021.

askeri amaçlarla çocukların askere alımı ve kullanımı o yıl içinde yaklaşık %50 artmış olup bu da çoğunlukla LRA'ya atfedilmiştir.⁴¹

Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nin (DRC) ordusunda ve çeşitli isyancı milislerde binlerce çocuk görev yapmıştır. İkinci Kongo Savaşı'nın zirvesinde 30.000'den fazla çocuğun çatışmanın çeşitli taraflarıyla savaştığı tahmin edilmektedir. DRC'deki savaş liderlerinden olan Thomas Lubanga Dyilo, 2002-2003 yılları arasında çocuk askerlerin askere alınmasındaki rolü nedeniyle 14 yıl hapis cezasına çarptırılmıştır. Lubanga, Kongolu Yurtseverler Birliği'ni ve onun silahlı kanadı Yurtsever Güçlerini yönetmiş, çocuklar Ituri'de silahlı çatışmada savaşmaya zorlanmıştır.⁴²

Child Soldiers International'ın 2004 tarihi raporuna göre, 1991'den bu yana 200.000 çocuğun kendi istekleri doğrultusunda ülkenin milislerine katıldığı tahmin edilmektedir.⁴³ 2017'de BM Genel Sekreteri António Guterres, El-Şebab'ın (Al-Shabaab) ülkedeki üyeliğinin %50'sinden fazlasının 18 yaşın altında olduğunu ve bazılarının 9 yaşında olduklarını belirtmiştir.⁴⁴ BM Güvenlik Konseyi tarafından hazırlanan ve Genel Sekreter tarafından ilan edilen bu yeni rapor, 1 Nisan 2010 ile 31 Temmuz 2016 tarihleri arasında Somali'de 230'u kız olmak üzere 6.163 çocuğun askere alındığını doğrulamaktadır. Bu çocukları El-Şebab askere alırken aynı zamanda Somali Ulusal Ordusu da çocukları askere almıştır. İnsan Hakları İzleme Örgütü, El-Şebab'a karşı savaşan Somali Federe Geçiş Hükümeti (TFG) ve Afrika Birliği silahlı kuvvetleri dahil çatışmanın tüm taraflarına saflarındaki çocuk askerlerin tamamını serbest bırakmaları, savaşan birliklerle önceden bağlantısı olmuş çocukları ve okulları, öğretmenleri ve öğrencileri saldırıdan korumaları için çağrıda bulunmuştur.⁴⁵

2004 yılında yaklaşık 17.000 çocuk, devlet silahlı kuvvetleri ve devlet dışı silahlı gruplar tarafından kullanılmıştır. Sudan Halkının Kurtuluş Ordusu (SPLA) olan 5.000

⁴¹ UN, "Children and armed conflict", 24 August 2017, (Çevrimiçi) https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2017/821&Lang=E&Area=UNDOC, 05.01.2021.

⁴² "Lubanga Case", (Çevrimiçi) <https://www.icc-cpi.int/drc/lubanga>, 18.12.2020.

⁴³ Coalition to Stop the Use of Child Soldiers, **a.g.e.** s. 32

⁴⁴ "Guterres: Thousands of child soldiers fight in Somalia", Aljazeera, 20 Jan 2017, (Çevrimiçi) <https://www.aljazeera.com/news/2017/1/20/guterres-thousands-of-child-soldiers-fight-in-somalia>, 13.01.2021.

⁴⁵ Human Rights Watch, "Somali: Savaşan Taraflar Çocukları Ağır Tehlikeye Atıyor", 20 February 2012, (Çevrimiçi) <https://www.hrw.org/tr/news/2012/02/20/245363>, 13.12.2020.

kadar çocuk, o dönemde, ana silahlı grubun bir parçası olmuştur.⁴⁶ Hatta bazı eski çocuk askerler, asker iken işledikleri suçlardan dolayı idam cezasına çarptırılmıştır.⁴⁷

2006'da Çad'daki mülteci kamplarından çocuklar da alınmış ve Darfur'daki çatışmada binlerce çocuk kullanılmıştır. 2005 yılında hükümet OPAC anlaşmasını onaylamış ve 2008'de çocukların askeri amaçlı kullanımını azaltmıştır; ancak hem devlet silahlı kuvvetleri hem de SPLA çocukları askere almaya ve kullanmaya devam etmiştir.⁴⁸ Çocukların kullanımını azalmaya devam etse de 2017'de BM, hükümet güçlerinde 12 yaşındaki çocuklara yönelik raporlar almaya devam etmiştir.⁴⁹

Güney Sudan'da 2014 yılında, mesela Güney Sudan Özgürlük Hareketi gibi gruplar tarafından çocukların aktif olarak kullanıldığı ve silah altına alındığı 514 olayın meydana geldiği, bu olaylardan 16.307 çocuğun olumsuz etkilendiği de bilinmektedir.⁵⁰ UNICEF'in yaptığı açıklamaya göre Güney Sudan'da savaşan çocuk askerlerden şimdiye kadar üç binden fazlası serbest bırakılmış olup 15 eski çocuk asker de 2020 yılında yeni bir hayata başlamak için serbest bırakılmıştır.⁵¹

Uganda'daki LRA, esasen asker olarak eğitilen veya isyancı grubun üyeleriyle 'evlenmeye' zorlanan binlerce çocuk ve ergenin zorla askere alınmasıyla tanınmıştır. LRA, tercihen 12 ile 14 yaşları arasında çocukların kaçırılmasını veya köleleştirilmesini ana yöntem olarak uygulamış ve faaliyetlerini sivil nüfusa saldırarak yoğunlaştırmıştır.⁵² LRA çocukları kaçırmakla kalmamış aynı zamanda kaçma

⁴⁶ Jerry W. Hollingsworth: The Social Problems of Children in Sub-Saharan Africa. Newcastle upon Tyne; **Cambridge Scholars Publishing**, 2013.

⁴⁷ Coalition to Stop the Use of Child Soldiers, **a.g.e.** s. 32

⁴⁸ Coalition to Stop the Use of Child Soldiers: Child Soldiers Global Report 2008: Sudan, London: **Child Soldiers International**, s. 315-320

⁴⁹ "UNICEF: Güney Sudan'da 19 bin çocuk asker var", NTV, 15.12.2017, (Çevrimiçi) <https://www.ntv.com.tr/dunya/unicef-guney-sudanda-19-bin-cocuk-asker-var,1ArC9zTF10W12b1n73DzJA>, 13.02.2021.

⁵⁰ Fatma Demir, "Afrika'da Çocuk Askerler: Sorunsalın Siyasal ve Sosyal Kökenleri", AFAM, 21 Temmuz 2018, (Çevrimiçi) <https://afam.org.tr/afrikada-cocuk-askerler-sorunsalin-siyasal-ve-sosyal-kokenleri/>, 22.09.2020.

⁵¹ UNICEF, "15 child soldiers released in South Sudan", 26 February 2020, (Çevrimiçi) <https://www.unicef.org/press-releases/15-child-soldiers-released-south-sudan#:~:text=JUBA%2C%2026%20FEBRUARY%202020%20E2%80%93%20Today,of%20the%20country%20in%202019%20,23.02.2021>.

⁵² Artur Bogner ve Gabriele Rosenthal.: Child Soldiers in Context. Biographies, Familial and Collective Trajectories in Northern Uganda. **Göttingen: University Press**, 2020, s. 12

girişimleri olmasın diye geride kalan aile ve akrabalarını da öldürmüştür. 2005 yılında ise LRA'nın beş komutanı hakkında çocuk asker kullanmaktan kaynaklı olarak yakalama kararı çıkartılmıştır.⁵³

2003 yılında Guardian, Zimbabwe'de devlet destekli gençlik milisleri olan Ulusal Gençlik Servisi tarafından çok sayıda insan hakları ihlalinin yapıldığını bildirmiştir.⁵⁴ Başlangıçta vatansever bir gençlik örgütü olarak tasarlanmış, 10-30 yaşları arasında paramiliter bir gençlik grubu haline dönüşmüş ve ülkedeki muhalefeti desteklemek için kullanılmış olup nihayet Ocak 2018'de yasaklanmıştır.

2004'te Kolombiya, dünyada çocuk askerlerin en fazla kullanıldığı ülke olarak dördüncü sırada yer almıştır. Bjørkhaug çoğu çocuk askerin, gönüllü veya zorlama yoluyla askere alındığını iddia etmektedir.⁵⁵ Bazı gerilla birliklerinin %30'unun çocuklardan ve "gelecekteki gerilla savaşçılar için bir eğitim alanı" olarak hizmet ettiği düşünülen milislerin %85'inin çocuk askerlerden ve hükümete bağlı bazı paramiliter birimlerin, bazıları 8 yaşından küçük olanlar da dahil olmak üzere %50'ye varan oranda çocuklardan oluştuğu iddia edilmektedir.⁵⁶

2005 yılında Kolombiya'da tahmini 11.000 çocuk sol veya sağcı paramiliter güçlere dahil olmuştur. "Kolombiya'daki çocuk savaşçıların yaklaşık %80'i iki sol kanat gerilla grubundan, FARC veya Ulusal Kurtuluş Ordusu'ndan (ELN) birine aittir."⁵⁷ Kolombiya aslında resmi olarak çocukları askere alamamakta olup hem zorunlu hem de gönüllü askere alma için yasal yaş 18 olarak belirlenmiştir.

Orta Doğu ve Afrika'daki çeşitli çatışmalarda zorla veya gönüllü olarak savaşan çocukların sayısının 2019'da ikiye katlandığı BM Çocuk ve Silahlı Çatışma Bürosu

⁵³ Ezeli Azarkan: "Uluslararası Antlaşmalar ve Uluslararası Mahkeme Kararları Çerçevesinde Çocuk Askerlerin Korunması". *Uluslararası Hukuk ve Politika*, 2009, 5(19), s. 89-107.

⁵⁴ Andrew Meldrum.: **Living in Fear of Mugabe's Green Bombers**, <https://www.theguardian.com/world/2003/feb/19/zimbabwe.andrewmeldrum>, 2003, (03.02.2021).

⁵⁵ Ingunn Bjørkhaug: "Child Soldiers in Colombia: The Recruitment of Children into Non-State Violent Armed Groups". *MICROCON Research Working Paper*, 27, Brighton: MICROCON, 2010.

⁵⁶ Peter Warren Singer: **Child Soldiers, The New Faces of War**, <https://www.aft.org/periodical/american-educator/winter-2005-2006/child-soldiers>, 2006, (06.02.2021).

⁵⁷ Human Right Watch, "Colombia: Armed Groups Send Children to War", 21 February 2005, (Çevrimiçi) <https://www.hrw.org/news/2005/02/21/colombia-armed-groups-send-children-war>, 06.12.2019.

tarafından tespit etmiştir.⁵⁸ Orta Doğu Enstitüsü eski Orta Doğu Savunma Bakan Yardımcısı Michael Mulroy, bunun yeni bir trend olmadığını ve bu durumun uluslararası toplumu alarma geçirmesi gerektiğini söylemektedir.

İran-İrak Savaşı sırasında çocuklar, İran hükümetini eleştirenlere göre “canlı kalkan vazifesi olarak cepheye gönderildikleri” Besic (Basij) ordusuna alınmıştır.⁵⁹ Diğer kaynaklar, İran’daki tüm kayıpların toplam sayısının 200.000-600.000 aralığında olduğunu tahmin etmektedir.⁶⁰ Kurzman’a göre İran-İrak savaşı kayıplarının %3’ü 14 yaşın altındadır.

2018 itibariyle İran hükümeti, Suriye İç Savaşı’nda Esad hükümetine sadık güçlerin yanında savaşmak için İran ve Afganistan’dan çocukları askere almıştır. İnsan Hakları İzleme Örgütü’nün 2014 yılında yayımladığı 31 sayfalık ‘Ya Ölürüz Ya Kalırız: Suriye’de Silahlı Grupların Çocukları Askere Alması ve Kullanması’ başlıklı raporunda hükümete karşı savaşan silahlı grupların, 18 yaşın altındaki çocukları askere alma ve savaşta ve doğrudan destek rollerinde kullanma da dahil olmak üzere pek çok ciddi istismarda bulunduğu belirtilmiştir.⁶¹

3. Neden Çocuk Asker?

Günümüzde çocuk askerlerin çoğu normal ulusal ordularda değil, muhalif veya ayrılıkçı hareketler, terör örgütleri veya organize suçlar tarafından örgütlenen silahlı gruplarda, gerilla tipi hareketlerde, paramiliter veya askeri güçlerde bulunmaktadır. Bu ayrılıkçı hareket veya gruplar sadece çocukları değil yetişkinleri de askere almaktadır ancak bazı gruplar sadece yetişkinleri askere alırken, diğerleri çocukları askere alma eğilimindedir. Ayrıca her bir silahlı çatışmada, savaşan taraflarca istihdam

⁵⁸ Mulroy, **a.g.e.**

⁵⁹ Reza Jalali.: Iran. Child Labor, A Global View, (Ed. C. L. Schmitz, E. KimJin Traver ve D. Larson). **Greenwood Publishing Group**, 2004, s. 120.

⁶⁰ Dilip Hiro: The Longest War: The Iran-Iraq Military Conflict. New York: Routledge, 1991, 205; Rajae, Farhang: Iranian Perspectives on the Iran-Iraq War. Gainesville: **University Press of Florida**, 1997, s.2.

⁶¹ Human Rights Watch: ‘Maybe We Live and Maybe We Die’ Recruitment and Use of Children by Armed Groups in Syria, 2014, <https://www.hrw.org/report/2014/06/22/maybe-we-live-and-maybe-we-die/recruitment-and-use-children-armed-groups-syria>, 25.02.2021.

edilen çocukların sayısı ve oranı büyük ölçüde değişmektedir. Beber ve Blattman⁶² ayrıca, askerlerin kaçırılma veya gönüllü olarak katılma derecelerinde de önemli farklılıklar olduğunu göstermektedir. Çocukların silahlı askeri gruplara alınma derecesi ve tarzındaki bu geniş varyasyon şu soruyu doğurmaktadır. Neden bu kadar çok çocuk bazı askeri organizasyonlara katılırken diğerlerinde çok az yer almaktadırlar veya hiç bulunmamaktadırlar? Çocukların silahlı bir askeri örgütle nasıl ilişkilendirildiğini anlamak için, bir çocuğu silahlı bir gruba gönüllü olarak katılmaya teşvik edecek bağlamsal faktörler incelenmelidir. Aynı şekilde bir kız veya erkek çocuğunun kaçırılma sebeplerinin de incelenmesi gerekmektedir.

Çocuklar, yetişkinlere kıyasla daha fazla etkilenme duyarlılıkları nedeniyle askere alınmada kolay hedeflerdir.⁶³ Bazı çocuklar zorla askere alınırken, asker olmaları için aldatılmalarına veya askeri organizasyonlara katılmaları için rüşvet verilmesine karşın bazıları da kendi iradeleriyle katılmaktadırlar.⁶⁴ Bunun birçok nedeni vardır. Genellikle yoksulluktan kaçmak için veya askeri hayatın olgunluğa geçişi sunmasını bekledikleri için orduya katılmayı seçen çocuklar bulunmaktadır.⁶⁵ Rachel Brett ve Irma Specht tarafından dünyanın dört bir yanındaki askeri örgütlerdeki çocuklarla ilgili 2004 yılında yapılan bir çalışma, özellikle askere alınmayı teşvik eden bir dizi faktörün bulunduğuna dikkat çekmiştir. Bu faktörleri de sivil eğitim eksikliği veya istihdam olanakları dahil olmak üzere arka plandaki yoksulluk; savaşın kültürel normalleşmesi; yeni arkadaşlar aramak; intikam (örneğin, arkadaşların ve akrabaların

⁶² Bernd Beber and Christopher Blattman: "The Industrial Organisation of Rebellion: The Logic of Forced Labor and Child Soldiering". HiCN Working Papers, 72, **Households in Conflict Network**, 2010.

⁶³ Mike Wessells: "Child Soldiers". **Bulletin of the Atomic Scientists**, 1997, 53(6), s. 32-39, McGurk, D., D. I. Cotting, T. W. Britt ve A. B. Adler.: *Joining the Ranks: The Role of Indoctrination in Transforming Civilians to Service Members. Operational Stress. Military Life: The Psychology of Serving in Peace and Combat.* (Ed. B. Amy, C. A. Castro ve T. W. Britt). **Westport: Praeger Security International**, 2006, s. 13-31.

⁶⁴ Rachel Brett and Irma Specht.: *Young Soldiers: Why They Choose to Fight.* Boulder, CO: **Lynne Rienner Publishers**, 2004.

⁶⁵ Wessells, a.g.e., Gee D. ve R. Taylor, a.g.e. s. 36-48, Coalition to Stop the Use of Child Soldiers: Democratic Republic of Congo, Report to the Committee on the Rights of the Child in advance of the DRC initial report on the Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the involvement of children in armed conflict, , https://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CRC-OP-AC/Shared%20Documents/COD/INT_CRC-OP-AC_NGO_COD_59_8414_E.pdf, 2011, 05.01.2021. Graça Machel, "Impact of Armed Conflict on Children", <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/INTERNATIONAL%20CONFERENCE%20N%20WAR.pdf>, 1996, 05.01.2021.

öldürüldüğünü gördükten sonra); ‘savaşı’ rolünün olgunluğa geçiş ayini sağladığına dair beklentiler olarak sıralamışlardır. Bunların dışında pek çok bağlamsal faktör, savaş, dini veya etnik kimlik, aile veya onun yokluğu ve arkadaşlar, çocuğun silahlı bir gruba katılmaya istekli olmasında rol oynamaktadır.⁶⁶ Bir isyancı ordusuna çocukları asker olarak alma durumunun sebeplerine baktığımızda karşımıza, hükümetin ayırım gözetmeksizin sivilleri de hedef alması, özellikle hükümetin eylemlerinden kaynaklanan şikayetler de karşımıza çıkmaktadır. Diğer faktörler ise arazi mülkiyetinin dağılımı ve çocuklar için miras olasılığı, çok fazla yetim/öksüz çocuğun bulunuşu, aile uyumu, çocuk yoksulluk seviyeleri olabilmektedir. Çocukların şiddet içeren örgüte katıldıktan sonra refahları ile ilgili beklentileri de önemli olabilmekte olup bu beklentiler yetişkinlerden farklı olabilmektedir. Dünyada birçok ülkede çocukların çocuk yaşta iş hayatına girdiğini gösteren örnekler de mevcuttur. Aynı durum çocukların yine çocuk yaşta askeri gruplara dahil olmasında da görülmektedir. Çocukların silahlı gruplara alındığı görüldüğünde, çocuk işçiliği yaygındır. Çocuk işçiliğinin görülme sıklığının nedensel olarak çocuk askerlik ile ilgili olmadığı bilirse de Hoiskar bir analizinde⁶⁷, çocuk işçiliğinin çocukların askere alınmasını artırmaktan ziyade azalttığı sonucuna varmaktadır; çünkü çocuk işçiliği, çocuk askerlikten daha iyi ve daha güvenli bir alternatif olarak çalışmaktadır.

Çocukların yetişkinlere göre fiziksel ve psikolojik az gelişmişliğine rağmen, devlet ve devlet dışı askeri kuruluşların bu çocuklara rağbet göstermesinin birçok nedeni bulunmaktadır. Ağır, pahalı ve karmaşık silahlar veya büyük asker birliklerinin disiplinli koordinasyonu esnasında çocuklar daha az yararlı olmaktadır. Çatışmanın boyutu ve türü de askere alınan çocukların sayısını ve oranını etkilemektedir. Peter

⁶⁶ Illene Cohn ve Guys Goodwin-Gill: *Child Soldiers: The Role of Children in Armed Conflicts*. Oxford: Clarendon Press, 1994, Achvarina, Vera and Simon F. R.: “No Place to Hide: Refugees, Displaced Persons, and the Recruitment of Child Soldiers”. *International Security*, 2006 31, s. 127-164, Andvig, J. C. ve S. Gates: *Recruiting Children for Armed Conflict. Child Soldiers in the Age of Fractured States*. (Ed. S. Gates ve S. Reich). Pittsburgh, PA: Pittsburgh University Press, 2009, Becker, J.: *Child Recruitment in Burma, Sri Lanka, and Nepal. Child Soldiers in the Age of Fractured States*. (Ed. S. Gates ve S. Reich). Pittsburgh, PA: Pittsburgh University Press, 2009, Singer, P. W, a.g.e.

⁶⁷ Hoiskar, Amy H.: “Underage and Under Fire: An Enquiry into the Use of Child Soldiers 1994-98”. *Childhood*, 2001, 8(3), 340-360.

Singer'a göre⁶⁸, çocukların kolaylıkla idare edebileceği hafif otomatik silahların küresel olarak yaygınlaşmasından dolayı, çocuklar doğrudan savaşçılar olarak kullanılmaktadır. Roméo Dallaire ise⁶⁹, çocukların askeri örgütler için ucuz ve erişilebilir bir kaynak haline gelmelerindeki en önemli rolün aşırı nüfus olduğunu belirtmektedir. Ekonomi açısından bakıldığında çatışma grupları, çatışmayı sürdürmek ve kazanmak için yeterli sayıda kişiyi silah altına almak isteyecektir ama burada önemli olan mümkünse en düşük maliyette bunu yapmak istemeleridir. Dolayısıyla grup liderleri, nispeten düşük askeri durumlarını telafi etmek için yeter sayıda çocukları askere almak istemektedirler; zira bu durum aynı zamanda ucuz iş gücü demektir. Ek olarak çocuklar, gelecekte yardımların sağlanması vaadi temelinde askere alınabilmektedirler. Örneğin Liberya'da, marjinalleştirilmiş ekonomik gruplardan gelen çocuklara savaşın bitiminden sonra eğitimden ücretsiz bir şekilde yararlanma sözü verilmişti.⁷⁰ Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde, eski çocuk askerler de savaştan sonra para alabilmek ya da işe girebilmek için katıldıklarını ifade etmişlerdir.⁷¹ Bu nedenle, savaş sonrası iyi kazanç elde edebileceklerine dair verilen sözler, özellikle ebeveynlerinin olmadığı veya temel güvenlik ve gıda açısından kendi ihtiyaçlarını karşılamada zorlandıkları durumlarda, çocukların askere alınmaları için güçlü bir teşvik gibi görünmektedir.⁷² Bu nedenle de çocuk askerler, sınırlı kaynaklara sahip isyancılar için ucuz iş gücü anlamına gelebilmektedirler.

LRA'nın yaş ortalaması 14 olan on binlerce çocuğu Uganda'da kaçırdığı bilinmekte olup, bu çocukların büyüdükten sonra da yetişkinlik dönemine kadar örgüte sadık kaldıkları görülmüştür⁷³. Bu süreci anlayabilmek için, bir kişinin, özellikle bir çocuğun

⁶⁸ Singer, Peter W.: Children at War. **New York: Pantheon Books**, 2005.

⁶⁹ Dallaire, Romeo: They Fight Like Soldiers, They Die Like Children: The Global Quest to Eradicate the Use of Child Soldiers. **New York: Walker and Company**, 2011.

⁷⁰ Scott Gates: Why Do The Children Fight? Motivations and the Mode of Recruitment. Child Soldiers: From Recruitment to Reintegration, (Ed. A. Özerdem ve S. Podder). **Hampshire: Palgrave Macmillan**, 2011, s.34.

⁷¹ ILO/IPEC: Wounded Childhood: The Use of Children in Armed Conflict in Central Africa, Geneva: **ILO**, 2003, s. 30.

⁷² Achvarinaü Vera, **a.g.e.** 2009

⁷³ Lotte Vermeij.: Socialization and Reintegration Challenges: A Case Study on the Lord's Resistance Army. Child Soldiers: From Recruitment to Reintegration. (Ed. A. Özerdem ve S. Podder), Beber ve Blattman, **a.g.e.**

askere alınmasından sonra hangi süreçler veya motivasyon kaynakları ile tam teşekküllü bir örgüt üyesine dönüştüğünü anlamamız gerekmektedir.

Para, uyuşturucu veya alkol gibi ödülleri çocukların silahlı gruplara katılmasında etkili olmaktadır. Andvig ve Gates'e göre uyuşturucu temini, Liberya ve Sierra Leone örneklerinde olduğu gibi birçok iç savaşta büyük bir rol oynamıştır.⁷⁴ Yine para ödülü, Liberya ve Sierra Leone'de askerleri motive etmede önemli bir role sahip olmuştur. Para veya elmas teklif edilen bireylerin Devrimci Birleşik Cephe'ye (Revolutionary United Front-RUF) katılma olasılığı altı kat daha yüksek olmuştur.⁷⁵

Yanı sıra çocuklar, Beber ve Blattman⁷⁶ (2013), Grossman⁷⁷ (2009), Wessels (1997) ve McGurk⁷⁸ (2006) gibi yazarlara göre daha itaatkar oldukları, yetişkinlerden daha uysal oldukları, korkuyu tanımadıkları ve geride dönmelerini bekleyen eş veya muhtemelen bir aile olmadığı için katılacakları savaşın türünü göz önünde bulundurmamaktadırlar. Roger Rosenblatt (1984), çocukların din, şeref, prestij, intikam ve görev gibi parasal olmayan teşvikler için savaşmaya yetişkinlerden daha istekli olduklarını öne sürmektedir. Silahlı grupların bazı liderleri de çocukların, az gelişmiş olmalarına rağmen, çoğu zaman dikkat çekici derecede korkusuz, çevik ve cesur olduklarını iddia etmektedirler.

Askeri bir gruba katılmak, özellikle yaşamı büyük olasılıkla sıkıcı veya angarya işlerle dolu olan ergenler için heyecan verici görünebilir. Nitekim, Kongo Demokratik Cumhuriyeti ve Ruanda'daki şiddet örgütlerine katılan çocuklara neden asker

⁷⁴ Andvig ve Gates, **a.g.e.**, s.81.

⁷⁵ Macartan Humphreys ve Jeremy M. Weinstein: "Who Fights? The Determinants of Participation in Civil War". **American Journal of Political Science**, 2008, 52, 436-455.

⁷⁶ Beber, Bernd. ve Christopher Blattman: "The Logic of Child Soldiering and Coercion". **International Organization**, 2013, 67(1), 65-104.

⁷⁷ Grossman, Dave: *On Killing: The Psychological Cost of Learning to Kill in War and Society* (Revised edition). New York: Back Bay Books, 2009.

⁷⁸ McGurk, D., D. I. Cotting, T. W. Britt ve A. B. Adler.: *Joining the Ranks: The Role of Indoctrination in Transforming Civilians to Service Members. Operational Stress. Military Life: The Psychology of Serving in Peace and Combat.* (Ed. B. Amy, C. A. Castro ve T. W. Britt). **Westport: Praeger Security International**, 2006.

oldukları sorulduğunda, orduya duydukları hayranlığı ana sebep olarak belirtmişlerdir.⁷⁹

Güvende olma veya hissetme gibi somut olmayan bir durum, silahlı gruplara katılma nedeni olarak karşımıza çıkmaktadır. Bazı durumlarda bir savaşın tarafı olmama hali daha fazla güvensizlik hissi yaratabilmektedir. Grubun dışında bırakılmanın güvensizliği, insanları bu türlü silahlı grupların yanında yer almalarını sağlamakta ve hatta bu gruplarda kalmalarına zorlayabilmektedir. Böyle bir durumda savaşın kendisi, askere alma ve askerde kalmanın güçlü bir motivasyonuna dönüşmektedir. Yakınlarını kaybetmiş bir kişiye bunun intikamını alabilme fırsatının verilmesi güçlü bir motivasyon olacaktır ki Pugel, Liberya’da Demokrasi Hareketi (Movement for Democracy in Liberia-MODEL) örgütünün üyelerine intikam alma fırsatı sunmasının örgüte katılım oranını etkilediğini söylemektedir.⁸⁰

Çocukların askere alınmaları hususunda, sindirme ve zorlama önemli rol oynamaktadır. Aslında pek çok grup, özellikle isyancı gruplar askere almanın temel yolu olarak korku ve gözdağını kullanmaktadır.⁸¹ Zorla askere alma şekli de değişiklik göstermektedir. Bir mülteci kampına⁸², okula veya köylere girerek çocukların silah zoruyla gruplarına katılmasına zorlayan durumlar olabilyorken aynı zamanda isyancı gruplar veya milisler, kontrolleri altındaki tüm hanelerden bir asker sağlamasını isteyebilmekte; bu durumda hane halkı kimin hizmet edip etmeyeceğine karar vermekte ve böylece aslında seçim, zorunlu hale gelebilmektedir.⁸³ Mesela Mozambik Ulusal Direnişi’nin (Mozambican National Resistance-RENAMO) Güney Afrika’dan aldığı finansal destek bittiğinde RENAMO zorla askere alım sürecine başlamış olup askerlerinin neredeyse %9’unu 10 yaşında veya daha küçük çocuklardan oluşturmuştur.⁸⁴

⁷⁹ ILO/IPEC, **a.g.e.**, s. 29.

⁸⁰ James Pugel.: Disaggregating the Causal Factors Unique to Child Soldiering: The Case of Liberia. *Child Soldiers in the Age of Fractured States*. (Ed. S. Gates ve S. Reich). **Pittsburgh, PA: Pittsburgh University Press**, 2009, s. 170.

⁸¹ Gates ve Reich, **a.g.e.**, 2009; Beber ve Blattman, **a.g.e.** 2010

⁸² Achvarina ve Reich, **a.g.e.**, 2006; Lischer, **a.g.e.** 2009.

⁸³ Becker, **a.g.e.** 2010.

⁸⁴ Jeremy M. Weinstein: “Resources and the Information Problem in Rebel Recruitment”. **Journal of Conflict Resolution**, 2005, 49, s. 598–624.

Silahlı bir gruba katıldıktan sonra ‘Kardeşlerin için savaş’ fikri güçlü bir motivasyon yaratmaktadır. Gece ve gündüzünü sürekli birlikte geçiren kişiler arasında artık yoldaşlık fikri uyanmakta ve bu durum, çocuk askerler arasındaki bağları güçlendirmektedir. Yanı sıra örgüt liderine olan bağlılık da diğer önemli motivasyon kaynağıdır. Komutanlar baba gibi görev yapmakta, ailenin yokluğunda çocukların güvenlik, sevgi ihtiyaçlarını karşılamakta olup çocuklar saygılarını bu vekil babalara aktarmaktadırlar. Shepler, Sierra Leone’de çocukların hem askere alınmaları hem de yönetilmeleri esnasında komutanlarla kurulan kişisel bağların yoğunluğunun, sadakati nasıl teşvik ettiğini anlatmaktadır.⁸⁵ Yanı sıra çocuklar, savaşın dünyasında yeni normları ve yaşam tarzlarını çok az dirençle benimsemekte, onlara kötü muamele eden ve onları kötüye kullanan komutanlara derin bir sadakat geliştirmektedirler.

Görüldüğü üzere çocuklar çok çeşitli nedenlerle çatışmalarda asker veya savaşçı olarak kullanılmakta, farklı biçimlerde istismar edilmektedirler. Hayatta kalanların yeniden yaşama dönüşü ise hiç de kolay değildir. Çocuk yaşlarda yaşadıkları travmalardan kurtulmaları ve sağlıklı bireyler olarak hayata tutunmaları ve savaşıkları hükümete karşı eski rollerini bir kenara bırakarak yeni rolleri ile belki de hükümet için çalışmaları uzun bir dönem gerektirmektedir.

4. Uluslararası Hukuk Açısından Çocuk Askerler

Çocuk askerlerin kullanımı sorunu ile ilgili olarak uluslararası hukukta bir dizi anlaşma, çocukların silahlı çatışmalara katılımını engellemeye çalışmıştır. Child Soldiers International’a göre bu anlaşmalar, çocukların askere alınmasının azaltılmasına yardımcı olmuştur⁸⁶ ancak uygulama yaygın olmaya devam etmekte olup çocuklar dünya çapındaki çatışmalara katılmaya devam etmektedir.⁸⁷ Ekonomik açıdan güçlü bazı ülkeler, 16 veya 17 yaşındaki askerlere güvenmeye devam etmekte

⁸⁵ Susan Shepler: The Social and Cultural Context of Child Soldiering in Sierra Leone, https://www.researchgate.net/publication/235678865_The_Social_and_Cultural_Context_of_Child_Soldiering_in_Sierra_Leone, 2004, 20.01.2021.

⁸⁶ “Where are child soldiers?”, (Çevrimiçi) <https://web.archive.org/web/20180201210707/https://www.child-soldiers.org/where-are-there-child-soldiers>, 05.01.2021.

⁸⁷ Child Soldiers International: Louder Than Words: An Agenda for Action to End State Use of Child Soldiers, London: **Child Soldiers International**, 2012.

ve daha küçük çocukların silahlı çatışmalarda kullanımı, militan hareketler ve onlarla savaşıyan gruplar tarafından rağbet görmektedir.⁸⁸ Ancak milenyumun başlangıcından bu yana çocukların askeri kullanımını sınırlamak ve azaltmak için uluslararası çabalar da başlamıştır.⁸⁹

Daha önce ifade edildiği üzere Çocuk Hakları Sözleşmesi çocuğu, 18 yaşın altındaki herhangi bir kişi; Paris İlkeleri ise, bir silahlı kuvvet veya grupta bağlantılı bir çocuğu ise “18 yaşın altında olup silahlı bir güç veya silahlı bir grup tarafından askere alınan, kız veya erkek fark etmeksizin savaşçı, aşçı, taşıyıcı, casus veya cinsel amaçlı olarak kullanılan herhangi bir kişi” olarak tanımlamaktadır. 1949 Cenevre Sözleşmelerine Ek Protokoller (1977, Madde 77.2)⁹⁰, Çocuk Hakları Sözleşmesi (1989) ve Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Statüsü (2002), devlet silahlı kuvvetlerinin ve devlet dışı silahlı grupların 15 yaşın altındaki çocukları doğrudan silahlı kuvvetlerde kullanmasını yasaklamaktadır. Bu durum, bir savaş suçu olarak tanınmaktadır.⁹¹ 1999 yılında Uluslararası Çalışma Örgütü oy birliği ile onayladığı ‘Çocuk İşçiliğinin En Kötü Biçimlerinin Önlenmesi Sözleşmesi’ ile çocuk işçiliğini tanımlarken çocukların silahlı çatışmalarda kullanılmasını ve silâh altına alınmalarını da bir tür çocuk işçiliği olarak tanımlamıştır. Bu uluslararası belgeler dışında çocukların savaşlarda veya çatışmalarda asker olarak kullanılmalarını yasaklayan diğer önemli belgeler ise; 1948 İnsan Hakları Evrensel Beyanname, 1950 Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, 1951 Mültecilerin Statüsüne Dair Cenevre Sözleşmesi, 1966 BM Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi, 1966 BM Ekonomik Sosyal ve Siyasi Haklar Sözleşmesi, 1969 Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi, 1981 Afrika İnsan ve Halkların Hakları Şartı, 1984 İşkenceye ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme, 1990 Afrika Çocuk Hakları ve Refahı Sözleşmesi, 1996 Silahlı Çatışmalarda Bulunan Kötü Durumdaki Afrikalı Çocuklar Hakkında Afrika Birliği Örgütü Kararı, 1998 Avrupa Parlamentosu’nun Çocuk Askerler Hakkındaki Kararı, 1999 Çocukların Asker Olarak Kullanılmaları Hakkında Berlin Bildirgesi, 1999

⁸⁸ UN, a.g.e, 2021.

⁸⁹ Jo Becker: Campaigning for Justice: Human Rights Advocacy in Practice. **Stanford, California: Stanford University Press**, 2013, s. 11-31.

⁹⁰ UNHR, (Çevrimiçi) <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/ProtocolI.aspx>, 23.12.2020.

⁹¹ ICC, a.g.e. 2021

Çocukların Asker Olarak Kullanılmaları Hakkında Montevideo Bildirgesi, Çocukların Askerlikte Kullanılmasına İlişkin Maputo Bildirgesi, 2000 Amerika Devletleri Örgütü'nün Çocuklar ve Silahlı Çatışma Kararı ve 2000 Çocuk Askerler Hakkında Amman Bildirgesi'dir.

Çocukların Silahlı Çatışmalara Dâhil Olmaları Konusundaki İhtiyari Protokol'ün (OPAC) 2000 yılında kabul edilmesinden ve 12 Şubat 2002 tarihinde yürürlüğe girmesinden bu yana küresel eğilim, silahlı kuvvetlere asker alınmasını 18 yaş ve üstü yetişkinlerle sınırlandırmaya yönelik olmuştur.⁹² Şu an BM üyesi 197 üyeden 168 devlet OPAC'ı onaylamıştır. Silahlı kuvvetlere sahip çoğu devlet, OPAC ve yukarıda sayılan uluslararası belgelere taraftır. OPAC ayrıca, çocukları (16 yaşından itibaren) askere almaya devam eden hükümetlerin "18 yaşın altındaki kişilerin çatışmalara doğrudan katılmamalarını sağlamak için mümkün olan tüm önlemleri almalarını" şart koşmaktadır. Buna ek olarak OPAC, devlet dışı silahlı grupların da her koşulda çocukları askere almalarını yasaklamaktadır; ancak bunun yasal gücü belirsizdir. OPAC'a taraf olmayan devletler ise, silahlı kuvvetlerin 15 yaşın üzerindeki çocukları çatışmalarda kullanmasına ve muhtemelen gözcü olarak gönüllü olmuş daha küçük çocukları kullanmasına izin veren Cenevre Sözleşmeleri Protokol I tarafından belirlenen daha düşük standartlara tabidirler. Ek I No.lu Protokol'ün 77. maddesi çocukların silahlı kuvvetlere alınamayacağına ilişkin hükmünü "çatışmanın tarafları, 15 yaşına gelmemiş çocukların çatışmalara doğrudan katılmamaları ve özellikle onları silahlı kuvvetlerine almaktan kaçınmaları için mümkün olan tüm önlemleri alacaklardır. 15 yaşını doldurmuş ancak 18 yaşını doldurmamış olanları askere alırken, çatışmanın tarafları en yaşlı olanlara öncelik vermeye gayret edeceklerdir" şekli ile açıklamaktadır. Bu hüküm ile 15 yaşın altındaki çocuklar silahlı çatışmadan uzak tutulmak istenmiş, korumaya alınmaya çalışılmıştır. Bununla birlikte, 12 Ağustos 1949 tarihli Cenevre Sözleşmeleri'ne ek ve 1977'de kabul edilen Uluslararası Olmayan Silahlı Çatışmaların Mağdurlarının Korunmasına ilişkin II. Protokol'ün 4.3.c

⁹² "International laws and child rights", (Çevrimiçi)

<https://web.archive.org/web/20180202005301/https://www.child-soldiers.org/international-laws-and-child-rights>, 11.12.2020.

maddesinde “15 yaşını doldurmamış çocuklar” belirtilmektedir. Bu çocukların ise ne silahlı kuvvetlere veya gruplara alınmasına ne de çatışmalara katılmalarına izin verilmemektedir.⁹³ Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü’nün 36. madde, 8. fıkra 2. paragrafi ile çocukların korunmasına ilişkin hüküm getirilmiş ve aynı Statü’nün savaş suçları başlığı taşıyan 8. madde, 2. fıkra, 6. paragrafi, 26. satırı ile; “15 yaşından küçük çocukların ulusal silahlı kuvvetlere gönüllü yazılması, askere zorunlu alınması veya çatışmalarda aktif olarak kullanılması yasaklanmıştır” denmiştir.

OPAC, hükümetlerin kendi yetki alanları dahilindeki çatışmalarda askere alınan veya kullanılan çocukları terhis etmelerini ve fiziksel ve psikolojik iyileşmeleri ve sosyal yeniden bütünleşmeleri için yardım sağlamalarını şart koşmaktadır.⁹⁴ Savaş, iç huzursuzluk, silahlı çatışma ve diğer acil durumlarda, çocuklara ve gençlere ayrıca Acil Durum ve Silahlı Çatışma Durumlarında Kadın ve Çocukların Korunmasına İlişkin BM Bildirgesi kapsamında koruma sunulmaktadır. Çocuk Askerlerin Kullanımını Durdurma Koalisyonu’nun en önemli çalışması ‘demobilization, disarmament, reintegration’ (DDR) programlarıdır. Bu programlar, silahlı grupların eski üyelerine uygun silah bıraktırma, tasfiye ve yeniden bütünleştirme sağlanması için 2006 yılında bütünleştirilmiş DDR Standartlarını başlatmış⁹⁵ olup Somali, Sudan, Sierra Leone, Angola ve Liberya vs. gibi bazı Afrika ülkelerinde faaliyete girmiştir.

Çocuk hakları savunucuları, 1989 tarihli Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin son metninin 18 yaşın altındaki tüm çocukların askere alınmalarını yasaklamamasının ardından hayal kırıklığına uğramışlar ve bu hedefe ulaşmak için yeni bir antlaşma çağrısı yapmaya başlamışlardır.⁹⁶ Sonuç olarak, yeni kurulan Çocuk Hakları Komitesi iki tavsiyede bulunmuştur: Birincisi, silahlı çatışmanın çocuklar üzerindeki etkisine ilişkin büyük bir BM çalışmasının yapılması ve ikincisi, sözleşmeye ek bir protokolü müzakere etmek için BM İnsan Hakları Komisyonu’nun bir çalışma grubu kurması.

⁹³ ICRC, “Treaties, States Parties and Commentaries”, (Çevrimiçi) <https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/INTRO/475>, 23.01.2021.

⁹⁴ Seira Yun.: “Breaking Imaginary Barriers: Obligations of Armed Non-State Actors Under General Human Rights Law – The Case of the Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child”. *Journal of International Humanitarian Legal Studies*, 2014, 5(1–2), s. 213–257.

⁹⁵ Peter J. Pham: *Child Soldiers, Adult Interests: The Global Dimensions of the Sierra Leonean Tragedy*. New York: Nova Science Publishers, 2005.

⁹⁶ Jo Becker: *Campaigning for Justice: Human Rights Advocacy in Practice*. Stanford, California: Stanford University Press, 2013.

Her iki teklif de kabul edilmiştir. Çocuk Hakları komitesine yanıt veren BM Genel Kurulu, ‘dünyanın birçok yerinde silahlı çatışmalar sonucunda çocukların durumundaki ağır kötüleşmeyi’ kabul ederek insan hakları uzmanı ve Mozambik eski Eğitim Bakanı Graça Machel’i görevlendirmiştir. BM Silahlı Çatışmanın Çocuklar Üzerindeki Etkisi isimli rapor 1996 yılında yayımlanarak, silahlı çatışmanın çocuklar üzerindeki etkisini ortaya koymuştur. Machel Raporu uluslararası toplum tarafından da kabul edilmiştir. Rapor, açıkça en acil önceliklerden biri olarak, 18 yaşın altındaki herkesin silahlı kuvvetlerden acilen çıkarılmasını tavsiye etmiştir. Çocuklar üzerindeki etkiyi gösteren bu ilk çalışma, özellikle küçük çocukların kullanımıyla ilgili olup her yıl dünya çapında binlerce çocuğun öldürüldüğüne, sakatlandığına ve psikiyatrik olarak yaralandığına dair kanıtlar sunmaktadır.⁹⁷ Machel Raporu’ndan bu yana, silahlı çatışmalardan sağ kurtulan çocuk askerlerin, psikiyatrik hastalık, zayıf okuryazarlık ve davranış sorunları açısından belirgin bir şekilde yüksek riskle karşı karşıya oldukları görülmektedir. Örneğin Filistin ve Uganda’da yapılan bir araştırma, eski çocuk askerlerin yarısından fazlasının travma sonrası stres bozukluğu belirtileri gösterdiğini ve Uganda’da yaklaşık on kişiden dokuzunun depresif ruh hali açısından pozitif olarak tarandığını ortaya çıkarmıştır. Filistin’deki araştırmacılar ayrıca silahlı çatışmalarda yüksek düzeyde şiddete maruz kalan çocukların, saldırganlık ve anti-sosyal davranış sergileme olasılıklarının diğer çocuklardan önemli ölçüde daha yüksek olduğunu bulmuşlardı.⁹⁸ Silahlı çatışmalardan sağ kurtulan çocuklar sıklıkla psikiyatrik hastalıklardan, zayıf okuryazarlık ve matematik becerilerinden ve artan saldırganlık gibi davranışsal problemlerden muzdariptir, bu da yetişkinlikte yüksek bir yoksulluk ve işsizlik riskine yol açmaktadır.⁹⁹ İngiltere ve ABD’de yapılan araştırmalar, savaşa gönderilmedikleri halde ordu mensubu olarak ergen çağlarında yer almalarından dolayı daha yüksek intihar teşebbüsü riski taşıdıklarını¹⁰⁰, stres ile

⁹⁷ Machel, **a.g.e.**

⁹⁸ Neil Boothby, vd.: Child Soldiering: Impact on Childhood Development and Learning Capacity, https://inee.org/system/files/resources/Boothby-Impact_on_Learning.pdf, 2010, 05.01.2021.

⁹⁹ Boothby, vd. **a.g.e.**, 2010.

¹⁰⁰ Robert J. Ursano, vd.: “Risk Factors, Methods, and Timing of Suicide Attempts Among US Army Soldiers”. **JAMA Psychiatry**, 2016, 73(7), 741-749.

bağlantılı ruhsal bozukluklara sahip olduklarını¹⁰¹, aşırı alkol tükettiklerini¹⁰² ve şiddet içeren davranışlara meyilli olduklarını¹⁰³ ortaya çıkarmıştır. ABD’deki askeri akademisyenler her yaş grubuna verilen askeri eğitimi, askerlerin koşulsuz ve anında itaatini sağlamak için sürekli stres koşullarında “yoğun beyin yıkama” olarak nitelendirmektedirler.¹⁰⁴ Askere alma uygulamalarının da ergenlik döneminin ortasındaki çocukların savunmasızlığını istismar ettiği görülmüştür. Araştırmalar, Almanya¹⁰⁵, İngiltere¹⁰⁶ ve ABD’de¹⁰⁷ kişilerin askere alınmaları esnasında bu durumun daha cazip hale getirilmesi için görevlilerin, askeri yaşamın risklerini ve kısıtlamalarını göz ardı eden pazarlama tekniklerini kullanarak yoksul geçmişe sahip çocukları hedeflediklerini göstermiştir. Bazı akademisyenler, bu tür pazarlamanın, ergenlik döneminin ortalarında duygusal olarak karar almaya psikolojik yakınlıktan faydalandığını savunmaktadır.¹⁰⁸

Machel Raporu, aynı yıl, BM Genel Sekreteri Çocuklar ve Silahlı Çatışma Özel Temsilcisi adı altında da yeni bir görevlendirme getirmiştir. Bu Temsilci’nin görevleri arasında, dünya çapında çocukların askere alınmasının ve kullanımının en kötü durumlarının listelenmesine ilişkin yıllık rapor hazırlamak bulunmaktadır. Genel Sekreter 1997 yılında Olara A. Otunnu’yu, Çocuklar ve Silahlı Çatışma Özel Temsilcisi olarak atamıştır.

¹⁰¹ Goodwin, L., vd.: “Are Common Mental Disorders More Prevalent in the UK Serving Military Compared to the General Working Population?”. **Psychological Medicine**, 2015, 45(9), 1881–1891.

¹⁰² Head, M., vd.: “Post-traumatic stress disorder and alcohol misuse: comorbidity in UK military personnel”. **Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology**, 2016, 51(8), 1171–1180.

¹⁰³ Cohen MacManus, vd.: “Violent Offending by UK Military Personnel Deployed to Iraq and Afghanistan: A Data Linkage Cohort Study”. **The Lancet**, 2013, 381(9870), 907–917.

¹⁰⁴ McGurk, vd.: *Joining the Ranks: The Role of Indoctrination in Transforming Civilians to Service Members. Operational Stress. Military Life: The Psychology of Serving in Peace and Combat.* (Ed. B. Amy, C. A. Castro ve T. W. Britt). **Westport: Praeger Security International**, 2006.

¹⁰⁵ https://www.bundestag.de/resource/blob/692052/3ebc4bc657d328c1db223f430e63b839/annual_report_2019_61st_report-data.pdf, 12.02.2021.

¹⁰⁶ Child Soldiers International: *Recruitment, use and treatment of children by the British armed forces*, https://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CRC/Shared%20Documents/GBR/INT_CRC_NGO_GBR_21053_E.pdf, 2015, 12.02.2021.

¹⁰⁷ Amy Hagopian ve Kathy Barker: “Should We End Military Recruiting in High Schools as a Matter of Child Protection and Public Health?”. **American Journal of Public Health**, 2011, 101(1), 19–23.

¹⁰⁸ Victor C Strasburger, vd.: *Children, Adolescents, and the Media*. **Sage Publications**, 2014; Spear, L. P.: “The Adolescent Brain and Age-Related Behavioral Manifestations”. **Neuroscience and Biobehavioral Reviews**, 2000, 24(4), 417–463.

BM Güvenlik Konseyi, çocuklar ve silahlı çatışmalarla ilgili konuyu kendi kurulunda tartışmaya 1998 yılında başlamış olup “silahlı çatışmalardan etkilenen çocukların durumu ciddi bir şekilde ele alınmalıdır” niyetini ifade etmiştir. Güvenlik Konseyi, ‘Silahlı çatışmada çocuklar’ başlığı altında tartışmak ve kararlar almak için düzenli olarak toplanmakta olup konuyla ilgili ilk karar, 1261 sayılı Karar, 1999’da kabul edilmiştir. Aynı zamanda BM Genel Sekreteri, silahlı çatışmalar sırasında yapılan izlemeler neticesinde çocukların yaşamları üzerindeki sonuçlarının ciddiyetine dayalı olarak altı ciddi ihlal bulunduğunu tespit etmiştir. Bunlar; çocukların askere alınması ve kullanılması, çocukların öldürülmesi veya sakatlanması, çocuklara yönelik cinsel şiddet, okullara veya hastanelere yönelik saldırılar, çocukların kaçırılması ve insani erişimin reddidir. Bu ihlallerin yasal dayanağı, uluslararası insancıl hukuku, uluslararası insan hakları hukukunu ve uluslararası ceza hukukunu kapsayan ilgili uluslararası hukukta yatmaktadır.

BM Güvenlik Konseyi kararlarına bakıldığında da aşağıdaki tabloda detayları verilmiş hususlarda Konsey Kararlarının alındığı görülmektedir:

Tablo 1. Çocuk ve Silahlı Çatışmalar Üzerine BM Güvenlik Konseyi Kararları¹⁰⁹

Sayı (Tarih)	Konu	Çocuk Askerler ile İlgili Açıklama
1261 (1999)	Çocuk Askerler	Konsey, çatışma zamanlarında çocuklara yönelik ağır ihlalleri tespit ederek kınamış ve Genel Sekreter’den çocuklar ve silahlı çatışmalar hakkında bir sonraki yıl sunulmak üzere bir rapor sunmasını istemiştir.
1265 (1999)	Silahlı Çatışmalar İçinde Sivillerin Korunması	Silahlı çatışmalar içinde sivillerin korunması konusunun tartışılarak alınan ilk Karar olma özelliği taşımaktadır. Bu Karar ile ilgili tüm taraflar, uluslararası insancıl hukuka, özellikle Lahey ve Cenevre Sözleşmelerine saygı göstermeye davet edilmiş olup sivillerin kasıtlı olarak hedef alındığı ve insani yardımın engellendiği durumlar tespit edilmiştir.
1270 (1999)	Sierra Leone’de Durum	Silahlı çatışmalarda sivillerin korunması üzerine, Sierra Leone’de BM Misyonu (UNAMSIL) kurulmuştur. Kararda ayrıca mültecilerin evlerine dönebilmeleri gerektiği, daha fazla insani yardımın gerekli olduğu ve çatışmadan etkilenen çocukların ihtiyaçlarını ele almanın önemli olduğu belirtilmiştir.
1314 (2000)	Çocuklar ve Silahlı Çatışmalar	Bu karar üye devletleri, Çocukların Silahlı Çatışmalara Katılmalarına Dair Çocuk Hakları Sözleşmesine Ek İhtiyari Protokolü imzalamaya ve onaylamaya çağırmıştır.

¹⁰⁹ <https://www.securitycouncilreport.org/un-documents/children-and-armed-conflict/>, 15.02.2021.

1379 (2001)	Çocuklar ve Silahlı Çatışmalar	Bu karar ile Genel Sekreter'den, çocukları askere alan veya kullanan silahlı çatışmanın taraflarının listesini gösterir bir rapor (Utaç Listesi) hazırlaması istenmiştir.
1460 (2003)	Çocuklar ve Silahlı Çatışmalar	Konsej, çocuk askerlerin kullanımına derhal son verilmesi çağrısında bulunmuş ve savaştan etkilenen çocukların korunması için uluslararası normların ve standartların uygulanmasını onaylamıştır.
1493 (2003)	Kongo Demokratik Cumhuriyeti'ndeki (DRC) Durum	Bu karar DRC'de faaliyet gösteren silahlı gruplara ve milislere karşı silah ambargosunun uygulanmasını sağlamıştır.
1539 (2004)	Silahlı Çatışmalar İçinde Sivillerin Korunması	Bu karar, sistematik ve kapsamlı bir izleme ve raporlama mekanizması için bir eylem planının hazırlanmasını talep etmiştir.
1542 (2004)	Haiti ile İlgili Soru	Bu karar ile Haiti'de BM Misyonu (MINUSTAH) kurulmuştur.
1612 (2005)	Çocuklar ve Silahlı Çatışmalar	Bu karar Çocuklar ve Silahlı Çatışma Çalışma Grubu'nu kurmuş ve hafif silah kaçakçılığı ile çocuk asker kullanımı arasındaki bağlantıyı vurgulamıştır.
1649 (2005)	Kongo Demokratik Cumhuriyeti'ndeki Durum	Bu karar, DRC'deki yaptırımları güçlendirmiştir.
1698 (2006)	Kongo Demokratik Cumhuriyeti'ndeki Durum	Bu karar, silahlı çatışma durumlarında çocukları askere alan veya hedef alan kişilere yaptırımları genişletmiş, doğal kaynaklar üzerinde önlem alma niyetini ifade etmiş ve yaptırım rejimini ve Uzmanlar Grubu'nun görevini 31 Temmuz 2007'ye kadar yenilemiştir.
1704 (2006)	Doğu Timor'daki Durum	Bu karar ile 1.608 polis ve 34 askeri irtibat görevlisinden oluşan UNMIT kurulmuştur.
1706 (2006)	Sudan Konusunda Genel Sekreter Raporları	Bu karar, Sudan'ın batısında yer alan Darfur'daki BM Misyonu (UNMIS) için bir yetki belirlemiş; Çad ve Orta Afrika Cumhuriyeti'nde çok boyutlu bir BM varlığını zorunlu kılmış ve öneriler getirilmesini talep etmiştir.
1719 (2006)	Burundi'deki Durum	Bu karar, Genel Sekreter'den Burundi'de, Barış İnşası Komisyonu'nun rolünü dikkate alarak faaliyetlerini yürütmesi istenen bir BM Entegre Ofisi kurmasını talep etmiştir.
1756 (2007)	Kongo Demokratik Cumhuriyeti'ndeki Durum	Bu karar ile Kongo Demokratik Cumhuriyeti'ndeki BM İstikrar Misyonu'nun (MONUSCO-MONUC) konuşlandırılması 31 Aralık 2007'ye kadar uzatılmış ve yetkisi belirlenmiştir.
1768 (2007)	Kongo Demokratik Cumhuriyeti'ndeki Durum	Bu karar DRC'ye uygulanan yaptırımları 10 Ağustos 2007 tarihine kadar uzatmıştır.
1769 (2007)	Sudan Konusunda Genel Sekreter Raporları	Bu karar, Darfur'da bir Afrika Birliği / BM hibrit barışı koruma misyonu (UNAMID) yaratmıştır.
1771 (2007)	Kongo Demokratik Cumhuriyeti'ndeki Durum	Bu karar, 15 Şubat 2008 tarihine kadar silah ambargosu ve Uzmanlar Grubu'nun yetki alanında bazı değişiklikler yaparak yaptırım rejimini yenilemiştir.
1780 (2007)	Haiti ile İlgili Soru	Bu karar MINUSTAH'ın görev süresini uzatmış ve silahlı şiddetten etkilenen çocuklara yönelik ağır ihlalleri kınamıştır.
1794 (2007)	MONUC'un Görev Süresinin Uzatımı	Bu karar, MONUC'un görevini 31 Aralık 2008 tarihine kadar yenilemiştir.
1820 (2008)	Silahlı Çatışmalarda Sivillere Yönelik	Bu karar, çatışma ve çatışma sonrası durumlarda cinsel şiddeti ele almış ve Genel Sekreter'den 30 Haziran 2009'a kadar çatışma bölgelerinde cinsel şiddetin sistematik

	Uygulanan Cinsel Şiddet Faaliyetleri	kullanımı hakkında bilgi içeren bir rapor hazırlamasını ve bu tür eylemlerin yaygınlığını en aza indirecek stratejilere dair önerilerde bulunmasını istemiştir.
1882 (2009)	Çocuklar ve Silahlı Çatışmalar	Bu karar, Genel Sekreter'in çocuklara ve silahlı çatışmalara ilişkin raporlarındaki 'utanç listesi' kriterlerini, çocukların askere alınmasının ötesinde öldürülmesi ve sakatlanması ve / veya çocuklara yönelik tecavüz ve diğer cinsel şiddeti de içerecek şekilde genişletmiştir.
1998 (2011)	Çocuklar ve Silahlı Çatışmalar	Bu karar, Genel Sekreter'in çocuklara ve silahlı çatışmalara ilişkin raporunda çatışan tarafları listeleme kriterlerini, okullara ve hastanelere saldıran veya tehdit eden tarafları da içerecek şekilde genişletmiştir.
2051 (2012)	Ortadoğu'da Durum	Bu karar ile Konsey, Körfez İşbirliği Konseyi Girişimi ve Uygulama Mekanizmasında ortaya konan demokratik reformların tam ve zamanında uygulanması ihtiyacını yeniden teyit etmiş; Yemen'deki siyasi geçişi kesintiye uğratabilecek tüm eylemlerin durdurulmasının kritik önemde olduğunu vurgulamış ve siyasi ilerlemeyi rayından çıkarmaya teşebbüs edenleri caydırmak için daha fazla önlem almaya hazır olduğunu ifade etmiştir.
2068 (2012)	Çocuklar ve Silahlı Çatışmalar	Konsey, çocuklara yönelik ihlaller konusunda ısrar eden failer hakkındaki derin endişelerini dile getirmiş ve onlara karşı hedefli ve kademeli tedbirler almaya hazır olduğunu yinelemiştir. Konsey ayrıca, Çalışma Grubu'nu, bu ısrarcı failer üzerindeki baskısını artırmaya çağırarak ve Özel Temsilci'den listeden çıkarma süreci hakkında brifing vermesini istemiştir. Karar, 11 lehte ve dört çekimserle (Azerbaycan, Çin, Pakistan ve Rusya) kabul edilmiştir.
2143 (2014)	Çocuklar ve Silahlı Çatışmalar	Mart 2014'te BM Güvenlik Konseyi, Çocuklar ve Silahlı Çatışmalar üzerine düzenlediği tartışmada eğitim hakları da dahil olmak üzere silahlı çatışmalarda çocuklara yönelik ihlallerle mücadele etmek için pratik adımları belirleyen kararı oybirliğiyle kabul etmiştir. Bu kararın önemli tarafı, okulların silahlı kuvvetler tarafından kullanımına yönelik olmasıdır.
2225 (2015)	Çocuklar ve Silahlı Çatışmalar	Bu karar ile Genel Sekreter'in hazırladığı yıllık raporlarda ifade edilen ihlaller konularına 'kaçırma' konusu da eklenmiştir.
2427 (2018)	Çocuklar ve Silahlı Çatışmalar	Çatışma döngüsü boyunca çocukların korunması, hakları, refahı ve güçlendirilmesinin yanı sıra barış çabalarının sürdürülmesi için çerçeve sağlayan Karar kabul edilmiştir.

Uluslararası toplum imzaladığı resmi belgeler ile ve özellikle BM Güvenlik Konseyi aldığı kararlar ile çocukların çatışmalardan uzak tutulmasının önemini vurguladılar da, Güvenlik Konseyi çatışmalarda asker veya savaşçı olarak çocukların yer almaması gerektiğine yönelik girişimlerde bulunsalar da maalesef bu konuda çok başarılı olamamaktadır. Farklı nedenlerle süregelen çatışmalarda yine çok farklı sebepler ile

çocuklar asker ya da savaşçı kimlikleri ile bir yetişkin edasıyla oyuncak tutması gereken ellerinde silah tutmaya devam etmektedirler.

Sonuç

Çocuk askerler olgusuna ilişkin devletlerin ve uluslararası organizasyonların konuya yaklaşım sürecinde ve buna bağlı olarak dünya çapında yapılan müdahalelerde, olumlu gelişmeler yaşanmaktadır. Uluslararası toplum, 1924'te Milletler Cemiyeti tarafından ve 1959'da BM tarafından kabul edilen Çocuk Hakları Beyannamelerinde, 1977 Cenevre Sözleşmelerinin I. ve II. Ek Protokolleri tarafından getirilen çocukların silahlı çatışmalara dahil olmasında ve 1989 tarihli Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde ana hatlarıyla belirtilen durumlarda özel bir çaba sarf etmeye başlamıştır. Silahlı Çatışmada Çocuklar için Özel Temsilci'nin oluşturulması, savaş zamanlarında çocukları etkileyebilecek altı ana ihlalin tanımlanması ve Utanç Listesi'nin oluşturulması da olumlu girişimlerdir. Bu kararlar, günümüzde çocuk askerlikle mücadelede en doğrudan ve güçlü araçları temsil eden Çocuk Hakları Sözleşmesine Ek İhtiyari Protokol'ün kabul edilmesiyle güçlendirilmiştir. Uluslararası yasal standartlar son yıllarda geliştirilmiştir, ancak ilerleme yavaş ve düzensizdir. BM Güvenlik Konseyi Kararları'na ve niyet beyanlarına rağmen durum kötüleşebilmektedir.

Çocuk asker olgusu gelişmekte olan ülkelerle sınırlı değildir. Açıklandığı üzere bazı ülkeler resmi ordularına 18 yaşın altındaki gençleri asker olarak almaktadır. Batı silahlı kuvvetlerine kaydolma yaşıyla ilgili eleştirilere rağmen, çocuk askerlerin esas olarak devlet egemenliğine meydan okunan yoksul, marjinalleştirilmiş veya tartışmalı ülkelerde bir sorun olduğu gerçeğini gözden kaçırmamalıyız. Çocuk askerlerin çoğu düzensiz silahlı grupların üyeleridir.

Devletler uluslararası toplumun baskısı ile uluslararası anlaşmalara taraf olabilmektedir ancak bununla birlikte, devletlerin uluslararası toplumu yatıştırmak veya siyasi açıdan kabul görmek için uluslararası anlaşmaları basitçe onaylaması tatmin edici değildir. Dahası çocuk askerler sorunu, savaşan gruplar arasındaki barış anlaşmaları gibi idealist koşulları da bekleyemez. Hukuki koruma, önleme ve caydırıcılık konuları somut ilerleme kaydedilebilecek alanlardır. Uluslararası hukuk

sisteminin tepkisindeki bu tür gelişmeler, çok taraflı adalet, uygulama ve yeniden entegrasyon mekanizmalarında görülmektedir.

Psikolojik ve sosyal nedenlerden dolayı, çocuk asker problemini karşısında daha öngörülü hareket edilmek zorundadır. Organize suç ve kaçakçılıkla mücadele, işbirliği, çatışma sonrası barış inşa süreçlerinde verilecek yardımlar ve kalkınma yoluyla dünyayı daha güvenli ve daha sorumlu hale getirmeliyiz.

Hükümetler, uluslararası kuruluşlar, bölgesel kuruluşlar ve sivil toplum, silahlı çatışma zamanlarında çocuklara yönelik ağır ihlallerin faillerini izleme, raporlama ve adalet önüne çıkarma mekanizmalarını güçlendirmek için birlikte çalışmalıdır. Çocuklar, herhangi bir toplumda ve herhangi bir çatışmada en savunmasız olanlar arasındadır. Silahlı çatışma sırasında çocuklara yönelik ihlallerde cezasızlık sona ermelidir zira çocuklar korunmayı hak etmektedirler.

Kaynakça

Achvarina, Vera and Simon F. R.: “No Place to Hide: Refugees, Displaced Persons, and the Recruitment of Child Soldiers”. **International Security**, 2006 31, 127-164.

Achvarinaü Vera, Ragnhild Nordås, Gudrun Østby ve Siri Aas Rustad: “Armut und die Rekrutierung von Kindersoldaten: Neue Evidenz aus einer disaggregierten Analyse der afrikanischen Regionen (Poverty and Child Soldier Recruitment: A Disaggregated Study of African Regions)”. **Politische Vierteljahresschrift Sonderhefte**, 2009, 43, 386–413.

AFAM: Afrika’da Çocuk Askerler: Sorunsalın Siyasal ve Sosyal Kökenleri, 21 TEMMUZ 2018, (Çevrimiçi) <https://afam.org.tr/afrikada-cocuk-askerler-sorunsalin-siyasal-ve-sosyal-kokenleri/>, 22.09.2020.

Akar, Emine: İnsancıl Hukuk Çerçevesinde Çocuk Askerler Sorunu. Ankara: **Astana Yayınları**, 2019.

- Aljazeera: “Guterres: Thousands of child soldiers fight in Somalia”, 20 Jan 2017, (Çevrimiçi) <https://www.aljazeera.com/news/2017/1/20/guterres-thousands-of-child-soldiers-fight-in-somalia>, 13.01.2021.
- Andvig, Jens Chr ve Scott Gates: Recruiting Children for Armed Conflict. Child Soldiers in the Age of Fractured States. (Ed. S. Gates ve S. Reich). **Pittsburgh, PA: Pittsburgh University Press**, 2009.
- Azarkan, Ezeli: “Uluslararası Antlaşmalar ve Uluslararası Mahkeme Kararları Çerçevesinde Çocuk Askerlerin Korunması”. **Uluslararası Hukuk ve Politika**, 2009, 5(19), 89-107.
- BBC: “The teenage soldiers of World War One”, Published 11 November 2014, (Çevrimiçi) <https://www.bbc.com/news/magazine-29934965>, 05.01.2021.
- Beber, Bernd ve Christopher Blattman: “The Industrial Organisation of Rebellion: The Logic of Forced Labor and Child Soldiering”. HiCN Working Papers, 72, **Households in Conflict Network**, 2010.
- 285
- Beber, Bernd. ve Christopher Blattman: “The Logic of Child Soldiering and Coercion”. **International Organization**, 2013, 67(1), 65–104.
- Becker, Jo.: Campaigning for Justice: Human Rights Advocacy in Practice. **Stanford, California: Stanford University Press**, 2013.
- Becker, Jo.: Child Recruitment in Burma, Sri Lanka, and Nepal. Child Soldiers in the Age of Fractured States. (Ed. S. Gates ve S. Reich). Pittsburgh, PA: **Pittsburgh University Press**, 2009.
- Bilgin, Rıfat: “Çatışma ve Şiddet Ortamında Büyüyen Çocuklar Sorunu”, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 2014, 24(1), 135-151.
- Bjørkhaug, Ingunn: “Child Soldiers in Colombia: The Recruitment of Children into Non-State Violent Armed Groups”. MICROCON Research Working Paper, 27, **Brighton: MICROCON**, 2010.
- Bogner, Artur ve Gabriele Rosenthal.: Child Soldiers in Context. Biographies, Familial and Collective Trajectories in Northern Uganda. **Göttingen: University Press**, 2020.

Boothby, Neil, Allan Rosenfield ve Browyn Nichol: Child Soldiering: Impact on Childhood Development and Learning Capacity, https://inee.org/system/files/resources/Boothby-Impact_on_Learning.pdf, 2010, (05.01.2021).

Brett, Rachel ve Irma Specht.: Young Soldiers: Why They Choose to Fight. Boulder, CO: **Lynne Rienner Publishers**, 2004.

Child Soldiers International: **Child Soldiers World Index**, www.childsoldiersworldindex.org, 2021, (11.01.2021).

Child Soldiers International: “International laws and child rights”, (Çevrimiçi) <https://web.archive.org/web/20180202005301/https://www.child-soldiers.org/international-laws-and-child-rights>, 11.12.2020.

Child Soldiers International: “Where are child soldiers?” <https://web.archive.org/web/20180201210707/https://www.child-soldiers.org/where-are-there-child-soldiers>, 05.01.2021.

Child Soldiers International: Louder Than Words: An Agenda for Action to End State Use of Child Soldiers, London: **Child Soldiers International**, 2012.

Child Soldiers International: Recruitment, use and treatment of children by the British armed forces, https://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CRC/Shared%20Documents/GBR/INT_CRC_NGO_GBR_21053_E.pdf, 2015, (12.02.2021).

Coalition to Stop the Use of Child Soldiers: **Child Soldiers Global Report 2004**, London.

Coalition to Stop the Use of Child Soldiers: Child Soldiers Global Report 2008: Sudan, London: **Child Soldiers International**.

Coalition to Stop the Use of Child Soldiers: Democratic Republic of Congo, Report to the Committee on the Rights of the Child in advance of the DRC initial report on the Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the involvement of children in armed conflict,

https://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CRC-OP-AC/Shared%20Documents/COD/INT_CRC-OP-AC_NGO_COD_59_8414_E.pdf, 2011, (05.01.2021).

Cohen, Ilene ve Guys Goodwin-Gill: *Child Soldiers: The Role of Children in Armed Conflicts*. Oxford: **Clarendon Press**, 1994.

Dallaire, Romeo: *They Fight Like Soldiers, They Die Like Children: The Global Quest to Eradicate the Use of Child Soldiers*. New York: **Walker and Company**, 2011.

Davies, Norman: *Rising'44: The Battle for Warsaw*. London: **Penguin Books**, 2004.

Development Education: "Teachers & Educators", (Çevrimiçi) <https://www.developmenteducation.ie/teachers-and-educators/transition-year/strand-3-Conflict/Resources/IndepthMain.aspx.htm>, 12.02.2021.

DW: "Rebel groups release hundreds of child soldiers in Central African Republic", (Çevrimiçi) <https://www.dw.com/en/rebel-groups-release-hundreds-of-child-soldiers-in-central-african-republic/a-18450722>, 13.01.2021.

Gates, Scott ve Simon Reich: *Child Soldiers in the Age of Fractured States*. Pittsburgh, PA: **Pittsburgh University Press**, 2009.

Gates, Scott: *Why Do The Children Fight? Motivations and the Mode of Recruitment*. *Child Soldiers: From Recruitment to Reintegration*, (Ed. A. Özerdem ve S. Podder). Hampshire: **Palgrave Macmillan**, 2011.

Gee David ve Rachel Taylor: "Is it Counterproductive to Enlist Minors into the Army?". **The RUSI Journal**, 2016, 161(6), 36-48.

Goodwin, L., S. Wessely, M. Hotopf, M. Jones, N. Greenberg, R. J. Rona, L. Hull ve N. T. Fear: "Are Common Mental Disorders More Prevalent in the UK Serving Military Compared to the General Working Population?". **Psychological Medicine**, 2015, 45(9), 1881–1891.

Grossman, Dave: *On Killing: The Psychological Cost of Learning to Kill in War and Society* (Revised edition). New York: **Back Bay Books**, 2009.

- Hagopian, Amy ve Kathy Barker: “Should We End Military Recruiting in High Schools as a Matter of Child Protection and Public Health?”. **American Journal of Public Health**, 2011, 101(1), 19–23.
- Head, M., L. Goodwin, F. Debell, N. Greenberg, S. Wessely, N. T. Fear: “Post-traumatic stress disorder and alcohol misuse: comorbidity in UK military personnel”, **Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology**, 2016, 51(8), 1171–1180.
- Hiro, Dilip: *The Longest War: The Iran-Iraq Military Conflict*. **New York: Routledge**, 1991, 205; Rajaei, Farhang: *Iranian Perspectives on the Iran-Iraq War*. **Gainesville: University Press of Florida**, 1997, 2.
- Hoiskar, Amy H.: “Underage and Under Fire: An Enquiry into the Use of Child Soldiers 1994-98”. **Childhood**, 2001, 8(3), 340-360.
- Hollingsworth, Jerry: *The Social Problems of Children in Sub-Saharan Africa*. **Newcastle upon Tyne; Cambridge Scholars Publishing**, 2013.
- Human Rights Watch: ‘Maybe We Live and Maybe We Die’ Recruitment and Use of Children by Armed Groups in Syria, 2014, <https://www.hrw.org/report/2014/06/22/maybe-we-live-and-maybe-we-die/recruitment-and-use-children-armed-groups-syria> (25.02.2021).
- Human Rights Watch: “Children Detained in War Zones”, 28 July 2016, (Çevrimiçi) <https://www.hrw.org/news/2016/07/28/children-detained-war-zones>, 23.01.2021.
- Human Rights Watch: “Colombia: Armed Groups Send Children to War”, 21 February 2005, (Çevrimiçi) <https://www.hrw.org/news/2005/02/21/colombia-armed-groups-send-children-war>, 06.12.2019.
- Human Rights Watch: “Somali: Savaşan Taraflar Çocukları Ağır Tehlikeye Atıyor”, 20 February 2012, (Çevrimiçi) <https://www.hrw.org/tr/news/2012/02/20/245363>, 13.12.2020.

- Humphreys, Macartan ve Jeremy M. Weinstein: “Who Fights? The Determinants of Participation in Civil War”. **American Journal of Political Science**, 2008, 52, 436–455.
- ICC: “Lubanga Case”, (Çevrimiçi) <https://www.icc-cpi.int/drc/lubanga>, 18.12.2020.
- ICC: Rome Statute of the International Criminal Court, <https://www.icc-cpi.int/resource-library/documents/rs-eng.pdf>, 23.01.2021.
- ICRC: “Treaties, States Parties and Commentaries”, (Çevrimiçi) <https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/INTRO/475>, 23.01.2021.
- ILO/IPEC: Wounded Childhood: The Use of Children in Armed Conflict in Central Africa, Geneva: **ILO**, 2003.
- Independent: “Child soldiers from Darfur fighting at front line of war in Yemen, returned soldiers say”, 29 December 2018, (Çevrimiçi) <https://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/child-soldiers-yemen-war-sudan-saudi-arabia-darfur-poor-front-line-deaths-janjaweed-a8703186.html>, 12.01.2021.
- Jalali, Reza.: Iran. Child Labor, A Global View, (Ed. C. L. Schmitz, E. KimJin Traver ve D. Larson). **Greenwood Publishing Group**, 2004.
- Kucherenko, Olga: Little Soldiers: How Soviet Children Went to War, 1941–1945, Oxford: **University Press**, 2011.
- Kuruca, Osman Bilge: Atatürk ve Gerilla Savaşı Tarihsel Kökenleriyle, **Kaynak Yayınları**: İstanbul, 2014.
- Kurzman, Charles: Death Tolls of the Iran-Iraq War, <https://kurzman.unc.edu/death-tolls-of-the-iran-iraq-war/>, 2013, (08.02.2021).
- Leggiere, Michael V.: The Fall of Napoleon: The Allied Invasion of France 1813–1814. New York: **Cambridge University Press**, 2007.
- Lischer, Sarah Kenyon: War, Displacement, and the Recruitment of Child Soldiers in the Democratic Republic of Congo. *Child Soldiers in the Age of Fractured*

States. (Ed. S. Gates ve S. Reich). Pittsburgh, PA: Pittsburgh University Press, 2009.

Machel, Graça: Impact of Armed Conflict on Children, <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/INTERNATIONAL%20CONFERENCE%20ON%20WAR.pdf>, 1996, (05.01.2021).

MacManus, D., K. Dean, M. Jones, R. J. Rona, N. Greenberg, L. Hull, T. Fahy, S. Wessely ve N. T. Fear: “Violent Offending by UK Military Personnel Deployed to Iraq and Afghanistan: A Data Linkage Cohort Study”. **The Lancet**, 2013, 381(9870), 907–917.

McGurk, D., D. I. Cotting, T. W. Britt ve A. B. Adler.: Joining the Ranks: The Role of Indoctrination in Transforming Civilians to Service Members. Operational Stress. Military Life: The Psychology of Serving in Peace and Combat. (Ed. B. Amy, C. A. Castro ve T. W. Britt). **Westport: Praeger Security International**, 2006.

Meldrum, Andrew: Living in Fear of Mugabe's Green Bombers, <https://www.theguardian.com/world/2003/feb/19/zimbabwe.andrewmeldrum>, 2003, (03.02.2021).

Mulroy, Mick ve Eric Oehlerich, Zack Baddorf: Begin With the Children: Child Soldier Numbers Doubled in the Middle East in 2019, https://www.mei.edu/publications/begin-children-child-soldier-numbers-doubled-middle-east-2019?fbclid=IwAR0Fx_gUKvLO4nAsKY9SWSIAcs5-r56XSKyKJX4p8Ye6w-GVj8BTTBXDGSU, 2020, (15.02.2021).

NTV: “UNICEF: Güney Sudan'da 19 bin çocuk asker var”, 15.12.2017, (Çevrimiçi) <https://www.ntv.com.tr/dunya/unicef-guney-sudanda-19-bin-cocuk-asker-var,lArC9zTF10Wl2b1n73DzJA>, 13.02.2021.

Özerdem, Alpaslan ve Sukanya Podder: The Long Road Home: Conceptual Debates on Recruitment Experiences and Reintegration Outcomes. Child Soldiers: From

- Recruitment to Reintegration. (Ed. A. Özerdem ve S. Podder). **Hampshire: Palgrave Macmillan**, 2011.
- Pham J. Peter.: Child Soldiers, Adult Interests: The Global Dimensions of the Sierra Leonean Tragedy. **New York: Nova Science Publishers**, 2005.
- Polat, Oğuz ve Evin Gündoğan: “Çocuk Askerler: Psikolojik, Sosyal ve Fiziksel Sorunlar”. **Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi**, 1(1), 2010, 105-124.
- Pugel, James: Disaggregating the Causal Factors Unique to Child Soldiering: The Case of Liberia. Child Soldiers in the Age of Fractured States. (Ed. S. Gates ve S. Reich). Pittsburgh, **PA: Pittsburgh University Press**, 2009.
- Rakisits, Claude: “Child Soldiers in the East of the Democratic Republic of the Congo”. **Refugee Survey Quarterly**, 27(4), 2008, 108–122.
- Rosen, David M.: Armies of the Young: Child Soldiers in War and Terrorism. New Jersey: **Rutgers University Press**, 2005.
- Rosenblatt, Roger: “Children of War”. **American Educator**, 8(1), 1984, 37–41.
- Shepler, Susan: The Social and Cultural Context of Child Soldiering in Sierra Leone, https://www.researchgate.net/publication/235678865_The_Social_and_Cultural_Context_of_Child_Soldiering_in_Sierra_Leone,2004, (20.01.2021).
- Singer Peter W.: Child Soldiers, The New Faces of War, <https://www.aft.org/periodical/american-educator/winter-2005-2006/child-soldiers> , 2006, (06.02.2021).
- Singer, P. W.: Facing Saddam's Child Soldiers, <https://www.brookings.edu/research/facing-saddams-child-soldiers/>, 2003, (12.02.2021).
- Singer, Peter W.: Children at War. **New York: Pantheon Books**, 2005.
- Singer, Peter W.: The Enablers of War: Causal Factors behind Child Soldiers. Child Soldiers in the Age of Fractured States. (Ed. S. Gates ve S. Reich). **Pittsburgh, PA: Pittsburgh University Press**, 2009.

Spear, L. P.: “The Adolescent Brain and Age-Related Behavioral Manifestations”.
Neuroscience and Biobehavioral Reviews, 2000, 24(4), 417–463.

Strasburger, Victor C., B. J. Wilson ve A. B. Jordan: Children, **Adolescents, and the Media**. Sage Publications, 2014.

The Peninsula: “Saudi Arabia recruited Darfur children to fight in Yemen: NYT”, 29 Dec 2018, (Çevrimiçi) <https://thepeninsulaqatar.com/article/29/12/2018/Saudi-Arabia-recruited-Darfur-children-to-fight-in-Yemen-NYT>, 12.02.2021.

UN: “Children and armed conflict”, (Çevrimiçi) https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2017/821&Lang=E&Area=UNDOC, 05.01.2021.

UN: “UN Documents for Children and Armed Conflict”, <https://www.securitycouncilreport.org/un-documents/children-and-armed-conflict/>, 15.02.2021.

UNHR: “Convention on the Rights of the Child”, <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CRC.aspx>, 05.01.2021.

UNHR: “Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol 1)”, (Çevrimiçi), <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/ProtocolI.aspx>, 23.12.2020.

UNICEF: 15 child soldiers released in South Sudan, <https://www.unicef.org/press-releases/15-child-soldiers-released-south-sudan#:~:text=JUBA%2C%2026%20FEBRUARY%202020%20%E2%80%93%20To%20day,of%20the%20country%20in%202019,2020>, (23.02.2021).

UNICEF: Cape Town Principles, <http://openasia.org/en/g/wp-content/uploads/2013/06/Cape-Town-Principles.pdf>, 1997, (05.01.2021).

UNICEF: The Paris Principles: Principles and Guidelines on Children Associated with Armed Forces or Armed Groups, <https://www.unicef.org/mali/media/1561/file/ParisPrinciples.pdf>, 2007, (05.01.2021).

UNICEF: UN Officials Congratulate MILF for Completion of Disengagement of Children from Its Ranks, <https://www.unicef.org/philippines/press-releases/un-officials-congratulate-milf-completion-disengagement-children-its-ranks>, 2017, (12.02.2020).

Ursano, R. J., R. C. Kessler, M. B. Stein, J. A. Naifeh, P. A. Aliaga, C. S. Fullerton, G. H. Wynn, P. L. Vegella ve T. H. H. Ng: “Risk Factors, Methods, and Timing of Suicide Attempts Among US Army Soldiers”. **JAMA Psychiatry**, 2016, 73(7), 741-749.

Vermeij, Lotte: Socilazation and Reintegration Challenges: A Case Study on the Lord’s Resistance Army. *Child Soldiers: From Recruitment to Reintegration*. (Ed. A. Özerdem ve S. Podder). **Hampshire: Palgrave Macmillan**, 2011.

293

Weinstein, Jeremmy M.: “Resources and the Information Problem in Rebel Recruitment”. **Journal of Conflict Resolution**, 2005, 49, 598–624.

Wessells, Mike: “Child Soldiers”. **Bulletin of the Atomic Scientists**, 1997, 53(6), 32-39.

World Vision: Child Soldiers: A Global Recruitment Index, https://www.wvi.org/sites/default/files/Child%20Soldiers%20v4_0_0.pdf, 03.02.2021.

Yun, Sun: “Breaking Imaginary Barriers: Obligations of Armed Non-State Actors Under General Human Rights Law – The Case of the Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child”. **Journal of International Humanitarian Legal Studies**, 2014, 5(1–2), 213–257.

“Child Soldiers”, (Çevrimiçi) <https://theirworld.org/explainers/child-soldiers#:~:text=difficult%20to%20return.->

.How%20many%20child%20soldiers%20are%20there%3F,%22wives%22%20by%20male%20fighters, 12.12.2020.

“Child soldiers in the Middle East”, (Çevrimiçi)
<http://middleeastinst.libsyn.com/child-soldiers-in-the-middle-east?fbclid=IwAR23IG06WtH794cMztuoTzcLTS5PkdOsw5YCJ0mpj-mllInSNdZNqfqBskI>, 12.02.2021.

“Colombia’s child soldiers”, 10 November 2003, (Çevrimiçi)
<http://www.radionetherlandsarchives.org/colombias-child-soldiers/>,
12.02.2021.

<https://childsoldiersworldindex.org/minimum-ages>, 25.02.2021.

https://www.bundestag.de/resource/blob/692052/3ebc4bc657d328c1db223f430e63b839/annual_report_2019_61st_report-data.pdf, 12.02.2021.

<https://www.historyextra.com/period/children-at-war/>, 05.01.2021.

https://www.unicef.org/media/media_85654.html, 13.12.2019.

Beyan ve Açıklamalar (Disclosure Statements)

1. Bu makalede etik kurul izni gerekmemektedir. (Ethics committee approval is not required for this manuscript).